

ره‌چاله‌کناسیی بزافی خویندکاریی کوردی

مه‌سعوود بینهنده*

ره‌چاله‌کی خویندکار له دتیری «بزافی خویندکاریی کوردی» دا چیه و ناسکاری خویندکار هه‌لگری کام ناراسته‌ی ئایدولوژییکه؟ دیالکتیکی بونی بزافی خویندکاریی کوردی له پیوه‌ندییه‌کی نابه‌راهر و به‌کلایه‌نه‌دا تووشی گرفت نه‌بیت. بزافی خویندکاریی کوردی به چ واتایه‌ک رادیکاله‌و ئهم رادیکالیزمه چون ده‌توانی پیشکه‌وتوو یان پارێزگارخواز بیت. ئیستراتژی گشتی و تاییه‌تی بزافی خویندکاریی کوردی چیه و هه‌روه‌ها ده‌رکه‌وتسه‌و کاریگه‌ریه‌کانی ئهم بزافه‌ کامانه‌یه؟ کارگێرانی بزافی خویندکاریی نه‌و که‌سانه‌ن که له زینگی نه‌زمونی خویندکارییه‌وه به نه‌زمونی سیاسی گه‌یشتون و به‌م پێیه‌ زۆریه‌ی نه‌زمونه‌ سیاسی‌ه‌کانی خویندکاران له ده‌روه‌ی بازنه‌ی نه‌زمونی خویندکاریدان. گوتار و تیوری بزافی خویندکاریی کوردی چیه و چ ئیستراتژییک له چوارچێوه‌ی ئهم گوتارانه‌دا سه‌ره‌له‌دینی؟ سه‌رقافله‌بوون و نوینه‌رایه‌تیکردن له بزافه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌ نوێکاندا چۆنه و ئهم باه‌ته‌ له چوارچێوه‌ی بزافی خویندکاریی کوردیدا چۆن هه‌له‌سه‌نگیندری؟

* خویندکاری ماسته‌ری کۆمه‌لناسی

A: بزاقی خویندکاری کوردی خوی له خویدا چه مکیکی پارادۆکسیالّه و هه لگری دژوازهیه کی شاردرارهیه. له م دیره له بزاقهوه دەس پیندهکهین و به کورد دهگهین واته له دیاردی بزاقهوه که دیاردهیه کی کومه لایه تییه دهس پیندهکهین و دهگهین به شوناسیکی ته تیکی و ناسنامهیه کی نه ته وهی دیاریکراو. ئەم بریاره به و اتایه که سه ره پای گریدراوی ئەم دوو چه مکه خویندکار ته نیا له باز نهیه کی یه کلایه نه دا نامینتته وه. به حوکمی پیکهاته ی دیره که خویندکار وه کوو بکه یان سووژه ده رناکه وی ئەمه له حالیکدا یه که ناراسته ی نایدولوژیکی دیره که له پیناوی به رزاندن و گشتاندن و به مبهست گه یاندنی خویندکار دایه. گوتاری زاراوه ساز له پیکهینانی ئەم دیره دا ئەوه نه سه ره که وتوو نه بووه و ئامانج و ئارمانی گوتاره که ی هه ره له سه ره تاوه ئاشکرا کردوو. لیره دا پیکهاته ی دیره که پیمان ده لی خویندکار ته نیا دوو وشه ی بزاق و کورد پیکه وه گری ئەدات و له راستیدا له وه زیاتر شه رکیکی پی ناسپێردی. خویندکار ته نیا له واتای گریده ری دوو چه مک یان دوو لایه نی عه یینیدا دیتته ئاراوه و له وه زیاتر ده نگیکی پی هه لئا بری. که وایه ده بی له کرده وه شدا خویندکار شه رکی گوتاری دابینکراوی خوی به رپوه ببات واته پیوه نیدانی بزاق به کورده وه یان له روویه کی راستردا خولقاندنی بزاقی نیشتمانپه روه رانه ی کوردی .

B: ته وای بزاقه خویندکاریه کان، خویندکار به سووژه یه کی رزگاریدر داده نین. واته خویندکار شه و بکه ره میژوو ییه که به پی ناگایی و هوشیاری ناوانگاردی خوی کرده وه یه کی رادیکال ده رده بری و له گوزاندنی دۆخی داسه پاو و به ستوودا ده وری سه ره کی ده گیرێ. له م سوژگه وه خویندکار به دیهینتته ری بزاقه و ته وای سنووره ره گه زییه کان ده به زینی. ناسکاری خویندکار بکه ریکی میژوو ییه که ته نگه به ریه پیکهاته ییه کان ده ناسی و به ماشکینییان ده کات.

به لām له فورمولی « بزاقی خویندکاری کوردی » یدا خویندکار ده وری بکه ره و ناسکاری شه کتیفی لی دامالراوه و ته نیا له حاله تیکی هیمایی و ره مزیدا خاوه نی ته و رۆله یه .

بزاق سه ره تایه و ئەم سه ره تایه ش له پیناوی و روژاندنی ههستی نه ته وایه تی مرو قانیکدا دیتته هه بوون. شوناسی خویندکار به ره هه می ناخود ناگایه کی کومه لیه و بی ته ملاولا له ریگای په رپیدان و به ئەنجام گه یاندنی خواستی شه و شوناسه هه لده سووړی. خویندکار ته نیا شه و جهسته یه که رۆحی نه ته وه (nation) له ویدا دیتته نواندن و شه رکی میژوو یی خوی له هه لگرسانی بزاق یان ((شه ر/ خه بات)) ی کدا بو سه ره وری نه ته وه به رپوه ئەبات. هینگل به رزترین ئاستی به نه نجام گه یشتنی رۆحی جیهانی « گایست » له ده ولته تدا دۆزیه وه و شه ویش ده ولته تی شه و کاتی پرووس، ئیمه ش لایه نگران و دووپاتکه ره وانی زاراوه ی « بزاقی خویندکاری کوردی » سه ره ه لدانی ئەم رۆحه له جهسته ی کوردا ده بینین ؛ شه ویش بزاقی کوردی و زۆر شه ولتر برۆین ؛ بزاقی (خویندکاری) کوردی .

C: « بزاقی خویندکاری کوردی » که قه باره ی هه نوو که ییدا خاوه نی ره وتیکی دیالکتیکی نیه. خویندکار خوی له خویدا پیوه ندی به گشتیکی دیالکتیکیه وه هیه به لām له نیوان سه ره و ژیریکی ئاوه ادا میکانیزی

دیالیکتیکی لی بزر ده‌بیت. سووژهی خویندکار له هه‌مبهر ئۆبژه جیاوازه‌کاندا نه‌وه‌ستیتیه‌وه و مشتومر و مملانیی به‌رده‌وامیان له گهل ته‌کات. نه‌و ئۆبژانه هه‌م ئۆبژه‌ی زه‌ینی ده‌گریتیه‌وه (گوتار) و هه‌میش نه‌و ئۆبژه عه‌ببانه (پینکهاته) که به حوکی گوتاریک داچه‌قیون و پێوه‌ندی نابه‌را به‌ریان خولقاندوه. سووژهی خویندکار له دژایه‌تی (conflict) ناسکاری خویندکار له هه‌مبهر ده‌رووبه‌ری له شیوازیکی پیناسه‌کراو و ریکداردا به قوتاغیکی ریفورمخوێزانه‌دا تیده‌په‌ریت و به چاکه‌سازی، گشتیتی (totality) ده‌گوریت .

به‌لام ئەم دژایه‌تییه له کاتی گۆراندن به شیوازی (contradiction) قوتاغیکی شوپشگێرانه داده‌هینی که له‌ویدا گشتیتی له ریفولوشندا تووشی گۆزانی بنه‌رته‌ی ته‌بیت. له هه‌ر دوو حاله‌تی ریفورم و ریفولوشندا گشتیتی له پرۆسه‌یه‌کی دیالیکتیکیدا و به پێی خه‌باتیکی دیالیکتیکی ده‌گۆردیت. به‌لام له وێژاوی «بزافی خویندکاریی کوردی» خویندکار ده‌وری سووژهی لی وهرده‌گیریت و ته‌نیا وه‌کو وه‌لگر و کوئبه‌ری پینکهاته‌و گوتار ده‌ور ده‌بینی. لێره‌دا پێوه‌ندی له شیوازیکی دیالیکتیکی دوو جه‌مسهری و چه‌ندجه‌مسهریه‌وه ده‌گۆردری بو شیوازیکی نادیالیکتیکی تاك جه‌مسهری که له‌ویدا پینکهاته یان گوتار بالاده‌سته .

D: رادیکالیزم ؛ به واقیعکردنی ناگایی ؛ ئەمه واتای سه‌ره‌کی رادیکالیزمه . هه‌ر بزافیتیک له هه‌ناری خویدا چه‌شنیک رادیکالیزمی هه‌لگرتوه و ئەمه به‌و واتایه که ته‌نانه‌ت بزافی پاشقه‌روخوازانه که ویستی له‌مپه‌ردانان و ریکرتن له گۆرانکاری و پینشقه‌چوونه، خۆی له خویدا رادیکاله؛ له به‌ر ته‌وه‌ی که ده‌یه‌وه‌ی ناگایی گیرساو و فه‌ناتیکی خۆی بکا به واقیع واته به‌ره‌ست بو پینشکه‌وتن دروست بکات. به‌لام ئەمه واتایه‌کی گشتی رادیکالیزمه و اتا تایبه‌تییه‌کی نه‌و ره‌هه‌نده روون نه‌کاته‌وه که سیسته‌می داسه‌پاو و هه‌بووندار هه‌لوه‌شتیه‌وه و وه‌لابهریت. هه‌ره‌شه‌ی هه‌لته‌کانه‌وه‌ی دۆخی سه‌پیندراو واتای تایبه‌تی رادیکالیزم پیناسه‌ ته‌کات. لێره‌دا یه که هه‌ر بزافیک به واتای تایبه‌تی ناتوانی رادیکال بیت. که‌وا یه رادیکالیزم دوو ره‌هه‌ندی گشتی و تایبه‌تی به خۆه‌ ته‌گریت؛ یه‌که‌م به واقیعکردنی ناگایی و دووه‌م نه‌لیکردنی دۆخ و ریکداری سه‌پیندراو.

لایه‌نی یه‌که‌م لایه‌نیکی هه‌گیلیه که دواتر له به‌ره‌مه‌کانی مارکۆزه‌دا ره‌نگ ته‌داته‌وه به‌لام لایه‌نی دووه‌م سه‌ره‌پای ته‌وه‌ی که پێوه‌ندییه‌کی به میتۆدی دیالیکتیکی هه‌گیلیه‌وه هه‌یه، به ته‌واوی میتۆدیکی مارکسیسته‌یه . جیاوازی ئەم دوو لایه‌نه ده‌گه‌ریتیه‌وه بو ناستی نایدیالیسته‌ی بوون یان ماتریالیسته‌ی بوونی میتۆده‌کان. لایه‌نی یه‌که‌م زه‌ین واته سووژه ده‌کاته پینگه‌ی ره‌خنه و نه‌لیکردنی ئۆبژه واته جیهانی واقیع. به‌لام لایه‌نی دووه‌م دژوازی و ناته‌باییه‌کانی جیهانی عه‌ین به سه‌رچاوکه و ئاخیزگه‌ی ره‌خنه و نه‌لیکردن داده‌نیت. له گوتاری مارکسیستیدا هیزی به‌ره‌مه‌هینان و پێوه‌ندییه‌کانی به‌ره‌مه‌هینان له دژایه‌تییه‌که‌ی به‌رده‌وامدان و ئەم دژایه‌تییه له ناستی دژوازیدا (تناقض) ده‌بیته هۆی گۆرانکاری بنه‌رته‌ی له چه‌شنی شوپشی کۆمه‌لایه‌تی و سیاسی، که‌وا یه ناگایی

ره‌خنه‌گرانه‌ی نیمه‌ناکامی‌ی‌ه‌و دژوازیه‌یه له نیوان هیژ و پیوه‌ندی بهره‌مه‌نیاندا. ناگایی بهره‌می دژوازیه‌کانی جیهانی واقعی‌ه و دواتر‌ه‌م ناگاییه‌ه‌ول‌ بو به‌واقیع‌کردنی خوئی‌ه‌دات واته نه‌لی‌کردنی پیوه‌ندی‌ه‌کانی داسه‌پاوی جیهانی واقعی‌ه به پیی ناگایی بهره‌مه‌توو له دژوازیه‌کانی‌ه‌و جیهانه.

E: « بزافی خویندکاری کوردی » به پیی واتای گشتی رادیکالیزم ده‌توانی رادیکال بی‌ت، به‌لام به پیی واتای تایبته جیگای باس و تیروانینه، بزافی خویندکاری کوردی بهره‌می دوو دژایه‌تی سه‌ره‌کیه ؛ یه‌که‌م دژایه‌تی نیوان کومه‌لگا و ده‌سه‌لات، دووه‌م دژایه‌تی نه‌ته‌وه‌یی و نه‌تنیکی.

سه‌ره‌کی‌ترین هوکاری به‌دی‌هاتنی بزافه خویندکاریه‌کان، دژایه‌تی و ناکوکی نیوان ده‌سه‌لات و کومه‌لگایه، به‌لام کی‌شه‌ی نیوان کومه‌لگا و ده‌سه‌لات له شوین/کاتی جی‌وازدا شی‌وازی جی‌واز به‌خو ده‌گری‌ت. له سیسته‌می‌کدا که هه‌لا‌واردنی تابووری سه‌ره‌کی‌ترین کی‌شه‌یه، بزافی خویندکاری ئاراسته‌یه‌کی چینایه‌تی به‌خو ده‌گری‌ت و له‌ویدا جه‌خت له سه‌ر خه‌باتی چینایه‌تی ده‌گری‌ت. به‌لام له سیسته‌می‌کدا که هه‌لا‌واردنی نه‌تنیکی به‌رچاو‌تر و به‌هی‌زتره، بزافی خویندکاری ده‌بیته هه‌لگری داخوازی نه‌تنیکی و نابه‌رابه‌ری قه‌ومی به‌رجه‌سته نه‌کاته‌وه، لی‌ره‌دایه که پاشگری کوردی، تورکی، فارسی یان فه‌ره‌نسی بو بزافی خویندکاری دپته ناروه.

بزافی خویندکاری وه‌کوو هه‌لگری کی‌شه‌ی نیوان ده‌سه‌لات و کومه‌لگا، به‌ته‌واوه‌تی رادیکاله به‌لام وه‌کوو هه‌لگری کی‌شه‌ی نه‌تنیکی تا قوناغیی‌کی دی‌اری‌کراو (پله‌ی دووه‌م) ده‌توانی رادیکال بی‌ت. دوا‌ی تاوتوی بوونی کی‌شه‌ی نه‌تنیکی مه‌ترسی که‌وتنه داوی پار‌یزگارخوازی و پشتیوانی‌کردنی ده‌سه‌لات بو‌ه‌و بزافه له نارادایه. ئالی‌ره‌دایه که ئاستی‌کی‌تر بو پیناسه‌ی رادیکالیزم دپته کایه‌وه که درپژه‌ی دوو قوناغی یه‌که‌مه .

F: دوا‌ین ئاستی پیناسه‌ی رادیکالیزم ده‌بیته ره‌خنه‌ی مه‌نقی (نیگه‌تیف) له دۆخ و ری‌کداری سه‌پیندراو. بزافی خویندکاری له‌م ئاسته‌دا سه‌ره‌رای‌ه‌وه‌ی هه‌ول‌ بو به‌واقیع‌کردنی ناگایی خوئی و لا‌بردنی دۆخی داسه‌پاو نه‌دات، هیچ نه‌لترناتیفیک دیاری ناکات و به‌و پییه ناکه‌ویته داوی به‌رژه‌وه‌ندی هیچ لایه‌ن و ده‌سه‌لاتیکه‌وه. له‌م ئاسته‌دایه که پی‌وانه‌یه‌کی کو‌تکری‌ت بو هه‌لسه‌نگاندنی رادیکال‌بوون یان نارادیکال‌بوونی بزافی خویندکاری دپته کایه‌وه. ره‌خنه‌ی پوزه‌تیف هه‌رچه‌نده دۆخی سه‌پیندراو ره‌ت نه‌کاته‌وه به‌لام ده‌که‌ویته داوی دۆخی نه‌لترناتیو، به‌لام ره‌خنه‌ی نیگه‌تیف له‌ چوارچیه‌ی هیچ دۆخی‌کدا ناوه‌ستیته‌وه و له‌ هیچ ری‌کداری و سیسته‌می‌کدا تووشی پارسته‌بوون(انقیاد) و گیرساری نابیت، به‌م پییه سی‌هه‌م ئاستی رادیکالیزم ره‌خنه‌ی نیگه‌تیفه که له‌ نه‌قلی نیگه‌تیفه‌وه سه‌رچاوه ده‌گری‌ت. بزافی خویندکاری کوردی تا‌ه‌و ئاسته‌ی که دۆخی سه‌پیندراو ره‌ت نه‌کاته‌وه رادیکاله به‌لام کاتیک به‌ شی‌وه‌یه‌کی ئه‌ری‌بانه ده‌که‌ویته داوی نه‌لترناتیوکی‌ه‌وه، له‌ویدا وزه‌ی رادیکالیستی خوئی له‌ دست نه‌دات و ده‌بیته به‌ شیک له‌ پیکهاته‌ی سه‌پیندراو. به‌هی‌زترین مو‌تۆری هه‌لسو‌ورپنه‌ری بزافی خویندکاری کی‌شه و دژایه‌تی نیوان ده‌سه‌لات و کومه‌لگایه. له‌ شوین/کات یکی تایبه‌تدا‌ه‌م هانده‌ره به‌هی‌زه فورمی‌کی

تایبته واته کیشه و دژایه‌تی ئەتینیکی به خووه ده‌گریته و ده‌بیته « بزافی خویندکاری کوردی ». بزافی خویندکاری کوردی تا سه‌ده‌میکه که تین و توانای خوئی له‌م دژایه‌تییه‌وه ده‌گریته رادیکال و پیشقه‌پروخوزه به‌لام کاتیک پیوهندی خوئی به‌م دژایه‌تییه‌وه ده‌پچرینی فۆرمیکی گیرساو و پارێزگارخواز ده‌گریته خو.

G: بزافی خویندکاری (ره‌خنه‌ی نیگه‌تیف) ← بزافی خویندکاری کوردی (ره‌خنه‌ی نیگه‌تیف و

پۆزه‌تیف)

بزافی خویندکاری رادیکال (ره‌خنه‌ی نیگه‌تیف)
 بزافی خویندکاری (ره‌خنه‌ی پۆزه‌تیف)

H: رادیکال‌بوونی بزافی خویندکاری کوردی به‌ پینی هه‌لسووران و هه‌لوئیس‌تگرتنی له‌ هه‌مبهر دوخی سه‌پیتنداودا دیاری ئەکریت. ئەگەر بزافی خویندکاری کوردی له‌ سه‌رچاوه‌ی خوئی که دژایه‌تی نیوان ده‌سه‌لات و کۆمه‌لگایه‌ دابری و دواتر له‌ گه‌ل ده‌سه‌لاتی ئەلترناتیودا به‌ ته‌واوی ریک بکه‌وی، دیاره که ره‌خنه‌که‌ی ره‌خنه‌یه‌کی پۆزه‌تیف و ئەریبانه‌ بووه و برست و توانای نه‌لیکردنی نیگه‌تیفی نه‌ماوه. ئالێره‌دایه که دژوازیه سه‌ره‌کیه‌کانی بزافی خویندکاری کوردی که پیشتر له‌ A و B و C دا ئاماژه‌ی پیدرا ده‌رده‌که‌وی و ده‌بیته هۆی لاوازیوونی. وه‌کوو نمونه ده‌توانین به‌ بزافه‌ خویندکاریه‌کانی باشووری کوردستان ئاماژه‌ بده‌ین که به‌ هۆی دابرا‌نیان له‌ کیشه‌ی نیوان ده‌سه‌لات و کۆمه‌لگا تووشی نیستحاله و دابه‌زاندن هاتن و وزه و هیژی ره‌خنه و چاکه‌سازییان لی وه‌رگیرا. به‌ پینی ئەم مودێله بزافی خویندکاری کوردی پاشکۆی بزافیکی سه‌ره‌کیتره (بزافی خویندکاری) و دواتر به‌ پینی میتودی ره‌خنه‌گرتنی ئاکامی رادیکال‌بوون یان کونسرفاتیسمی بو دیاری ئەکریت.

I: لوژیکی سه‌ره‌کی بزافی خویندکاری به‌رگری له‌ هه‌مبهر ده‌سه‌لاتدایه، ئەم ده‌سه‌لاته ده‌سه‌لاتیکی شه‌به‌که‌یه‌ که خاوه‌نی یه‌ک شیواز و یه‌ک ئاراسته‌ نیه به‌لکوو وه‌کوو توژیکی فه‌زایی له‌ هه‌موو شوینیکیدا درێژ کراوه‌ته‌وه و دزه‌ی کردوه. ده‌سه‌لات شه‌به‌که‌یه‌کی بی سنووره به‌لام له‌ کاتی ده‌رکه‌وتن و به‌ ئەنجام گه‌یشتندا له‌ خالیکی دیاریکراو و سنوورداردا خوئی ئەنوینی. که‌وايه به‌رگری له‌ هه‌مبهر ده‌سه‌لات له‌ قه‌واره‌ی بی فورم و بی سنووردا، به‌رگریه‌کی بی فورم و بی ئاقاری پیوسته. واته ئەم به‌رگریه ده‌بیته هه‌ر له‌ ژبانی هه‌ررۆژه‌وه تا وه‌کوو ژبانی سیاسی و کۆمه‌لایه‌تی بگریته‌وه و ته‌نانه‌ت خوئی له‌ لایه‌نی هه‌ره تاکه‌که‌سی و هه‌روه‌ها لایه‌نه قودسیه‌کانی مروف بشالینی.

لی‌ره‌دا به‌رگری پیوستی به‌ ئیستراتژییه‌کی تایبته، ریک‌خراو و دیسیپلیندار نیه به‌لکوو مروف ده‌توانی به‌ پینی هه‌ست و ناسینی خوئی دژکرده‌وه‌یه‌ک له‌ به‌رانبه‌ر کرده‌وه‌ی داسه‌پینراوی ده‌سه‌لاتدا ببینیته‌وه. به‌لام ده‌رکه‌وته‌ی ده‌سه‌لات له‌ چوارچۆیه‌کی دیاریکراو و به‌ کاپاسیتی و فۆرمیکی تایبته‌وه سه‌ره‌له‌ته‌دات، لی‌ره‌دایه که به‌رگری شیوازی تایبته‌ی، دیاریکراو، سنووردار و ئیستراتژیکی به‌ره‌هه‌ستی پیوسته و ده‌بیته چه‌شنیکی تایبته‌ی به‌رگری

به میکانیزمیکی تاییه‌توه ده‌سنیشان بگریت. بزاقی خویندکاری خوئی بکهریکی دیاریکراوه و پیویسته ئیستراتژییه کی بهرگرانهی دیاریکراوی له هه‌مبهر ده‌سه‌لاتدا هه‌بیته. ئیستراتژی بهرگرانهی بزاقی خویندکاری چیه ؟ به‌شیک له‌م ئیستراتژییه خوئی له رهوتی ره‌خه‌ی نیگه‌تیفدا ده‌بینیته‌وه که له لوژیک و ئەقلی نیگه‌تیف سه‌رچاوه ئە‌گریته.

به‌لام به‌شیک له‌م لوژیکه له میکانیزمی خودی ده‌سه‌لاته‌وه سه‌رچاوه ده‌گریته. ((له هه‌ر شوینیکی‌دا ده‌سه‌لات هه‌بیته، به‌گری هه‌یه)). که‌وایه به‌گری وه‌کوو ئیستراتژیکی گشتی بزاقی خویندکاری هه‌لقوولای لوژیکی خودی ده‌سه‌لاته. ئە‌م ئیستراتژییه خوئی به ده‌سه‌لاته‌وه ئالاره و ناتوانی لافی ده‌ربازبوون له ده‌سه‌لات بیان داپرانی ته‌واو له ده‌سه‌لات به واتای گشتی لیبدات. ته‌نیا ده‌سه‌لات ده‌توانی به‌ره‌نگاری ده‌سه‌لات به‌هستیته‌وه و هه‌یج هه‌یژیکی به‌گری نیه که له سه‌ر خالی دامالراو و داتاشراو له ده‌سه‌لات خوئی بگریته‌وه. (واتای گشتی ده‌سه‌لات)

ل: ئیستراتژی تاییه‌تی بزاقی خویندکاری له چوارچێوهی گوتاریکی دیاریکراودا، سیسته‌می ده‌لالی خوئی به‌ره‌م دینی. واته له‌م ئیستراتژییه‌دا هه‌ول ده‌دری دالیک هه‌رچه‌ند به شیوهی ریژه‌یی و میژوویی جیگه‌ر بگریته. سه‌قامگرتووکردنی دالیکی دیاریکراو له چوارچێوهی ئیستراتژییه‌کی تاییه‌تا، پیناسه‌یه‌کی تاییه‌ت له ده‌سه‌لات، چه‌شنی رووبه‌رووبوونه‌وه، نامانجه‌کان و هه‌روه‌ها ویست و خواسته‌کان دینیته‌وه ئاراوه. بزاقی خویندکاری له ئیستراتژی تاییه‌تی خویدا سنووردارکردنی خوئی له هه‌مبهر ده‌سه‌لات و لایه‌نه‌کانیتردا دینیته به‌ره‌م. له‌م سنووردارکردنه‌دا هه‌ولیک بو پیکه‌تیانی شوناس یان پاراستنی شوناس ده‌دریته. هه‌روه‌ها له چوارچێوهی ئیستراتژی تاییه‌تی بزاقی خویندکاریدا هه‌ول بو دابه‌شکردنی ده‌سه‌لات، ریگه‌خوشکردن بو به‌شداری له ده‌سه‌لات و هه‌روه‌ها پاراستنی نازادی راده‌برپین و هه‌لس وکه‌وتکردن له به‌رچاو ده‌گریته. بزاقی خویندکاریی کوردی بی گومان خاوه‌نی ئیستراتژی گشتی و تاییه‌تی به‌لام له هه‌ر دوو ئیستراتژییه‌که‌دا شیوازیکی تاییه‌تی هه‌لبژاردوه که جیاوازی له ئیستراتژییه‌کانیتر ده‌ده‌وه‌ی. لی‌ره‌دا ئیستراتژی گشتی له پیناوی ئیستراتژی تاییه‌ت دایه واته بزاقی خویندکاریی کوردی نه‌وه‌نده تاکلایه‌نه بو ده‌سه‌لات نه‌روانی که ناتوانی وه‌کوو توژیکی بی سنوور چاوی لیبکات و ئیستراتژییه‌کی گشتی بی فورم و بی سنوور له هه‌مبهریدا پیکه‌تیانی. بزاقی خویندکاریی کوردی ده‌سه‌لات له خالیکی دیاریکراودا له شیوازی به ئە‌نجام گه‌یشته‌وو و هه‌له‌هاتوو ده‌بینی هه‌ر بویه ته‌واوی واتای ده‌سه‌لات له قه‌باره‌یه‌کی کورتدا ته‌سک نه‌کاته‌وه و پلانی ئیستراتژیکی به‌م پیه‌ ته‌سک‌کراو و به‌رکورت نه‌کاته‌وه. لی‌ره‌دا ئیستراتژی گشتی ده‌بیته قوربانی ئیستراتژییه‌کی تاییه‌ت که شه‌و ئیستراتژییه‌ش نه‌وه‌نده لاواز و یه‌ک لایه‌نه‌یه که ناتوانی پرۆژه‌یه‌کی به‌رگرانه‌ی به‌هه‌یز له هه‌مبهر ده‌سه‌لاتدا ساز بکات. نه‌بوونی هاوسه‌نگی له نیوان ئیستراتژی گشتی و تاییه‌تییدا وای کردوه که بزاقی خویندکاریی کوردی زۆرتر له چوارچێوهی هوتا‌ف و لافلیدانیکیا بمینیته‌وه و پتر له کرده‌وه له شیوازی نووسراوه و بابه‌تی زه‌ینیدا بیته ئاراوه. نه‌وه‌نده که قسه له بزاقی خویندکاریی کوردی

کراوه، کردار و دەرکه‌وته و کاریگه‌ری ئەم بزاقه‌ نه‌ببیراوه، ئەوه‌نده که که‌سانێک خوێبان به‌پێش‌ه‌نگی ئەم بزاقه‌ ناساندووه‌ خودی ئەم بزاقه‌ پێش‌ه‌نگی خوێ نه‌خۆلقاندووه‌ و هه‌روه‌ها ئەوه‌نده که جوولانه‌وه‌و بزاقی‌تر به‌ بزاقی خویندکاری کوردی ناسینراوه‌ خودی ئەم بزاقه‌ راسته‌خۆ و سه‌ربه‌خۆ له‌ بزاقه‌کانی‌تر شوناس و هه‌بوونی خوێ ناشکرا نه‌کردووه‌.

K: بزاقی خویندکاری کوردی خاوه‌نی شوناسی‌کی له‌پێش‌ه‌، واته‌ ئەم شوناسه‌ ته‌نیا ئاکامی ژیا‌نی خویندکاری و نه‌زموونی رووبه‌رووبوونه‌وه‌ له‌ گه‌ڵ پێکهاته‌ی بیروکراتیک و هه‌روه‌ها ده‌سه‌لاتی نادیموکراتیک نیه‌ به‌لکوو ئەم شوناسه‌ پێش‌تر له‌ جه‌سته‌ی نه‌ته‌وه‌دا خوێ بینه‌وه‌ته‌وه‌ که دواتر له‌ چوارچێوه‌ی ژیا‌نی خویندکاریدا ناشکرا ده‌بی‌ت. که‌وايه بزاقی خویندکاری کوردی نه‌یتوانیوه‌ به‌ره‌می نه‌زموونی ژیا‌نی خویندکاری و رووبه‌رووبوونه‌وه‌ی ده‌سه‌لات بی‌ت، هه‌ر بۆیه‌ به‌رده‌وام له‌ ژێر هێژمۆتی گوتاری به‌ره‌مه‌پێنه‌ریدا چکوله‌ کراوه‌ته‌وه‌ و گوێه‌پانی مملانی‌تی به‌ جێهێشتووه‌. هۆکاره‌ به‌دیه‌پێنه‌ره‌کانی بزاقی خویندکاری کوردی داها‌توو و ره‌وتی دواتری ئەو بزاقه‌ دیاری ده‌که‌ن لێره‌دایه‌ که به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانی بزاقی خویندکاری کوردی له‌ واقیعی خوێ داده‌مالی و به‌ به‌رژه‌وه‌ندییه‌کی دیاریکراو له‌ دهره‌وه‌ی بازنه‌ی نه‌زموونی خوێه‌وه‌ په‌یوه‌ست ده‌بی‌ت. ((کێشه‌ی ئی‌مه‌ جیاوازه‌))؛ ئەمه‌ ته‌نیا رسته‌یه‌که‌ نیه‌ بۆ خۆ دهریازکردن له‌ هه‌مبهر ده‌سه‌لاتی بیروکراتیک و نادیموکراتیکدا به‌لکوو نیشانه‌یه‌کی سه‌ره‌کیه‌ بۆ ئەوه‌ی که شوناسی بزاقی خویندکاری کوردی به‌ره‌می واقیعی ژیا‌نی خویندکاری نیه‌ به‌لکوو به‌ره‌می دۆخی‌کی له‌ پێش‌ه‌ که له‌ویدا هه‌ندی توخمی تاییه‌تی له‌ پێکهاته‌نی قه‌باره‌ و میکانیزی ئی‌ستراتژی بزاقدا ده‌ور ده‌گێرن. هه‌لۆیستی بزاقی خویندکاری کوردی هه‌لۆیستی راسته‌قینه‌ی خوێ وه‌کوو بزاقی‌کی سه‌ربه‌خۆ نه‌بووه‌ چ ئەو کاته‌ی که به‌شداریکردووه‌ و ره‌وایی سیسته‌می سیاسی ساغکردووه‌ته‌وه‌ و چ ئەو کاته‌ی خوێ ئی‌زوله‌ کردووه‌ و هه‌ولیداوه‌ به‌ دووره‌ په‌ریزی ره‌وایی سیسته‌می سیاسی تووشی ته‌نگه‌ و چه‌له‌مه‌ بکات.

L: بزاقی خویندکاری کوردی هه‌یچ گوتاری‌کی بێجگه‌ گوتاری نه‌ته‌وه‌یی نیه‌، ئەمه‌ش وایکردووه‌ ئەم بزاقه‌ خاوه‌نی تیوری و ئی‌ستراتژییه‌کی تاییه‌ت و دیاریکراو نه‌بی‌ت و به‌رده‌وام وه‌کوو پاشکۆی تیور و ئی‌ستراتژییه‌کانی‌تر هه‌لبسوپیت و چالاکی بنوێنی. له‌م بزاقه‌دا سه‌ره‌رای قه‌یرانی تیوری و ئی‌ستراتژی، قه‌یرانی رێکخستن زۆر له‌ به‌رچاوه‌. کاتی‌ک ئی‌ستراتژی‌ک پش‌ت نه‌ستوو به‌ تیورییه‌کی تاییه‌ت نه‌توانی بی‌ته‌ ئاراوه‌، بێگومان ناتوانی رێکخستن ساز بکات. واته‌ رێکخستن و کو‌کردنه‌وه‌ کاتی‌ک ده‌توانی به‌رده‌وام بی‌ت و له‌ قه‌باره‌ی بزاقی‌کدا چه‌قبه‌ستیت که چه‌مک و تیورییه‌کی تاییه‌ت بتوانی داله‌ خزه‌کانی خوێ سه‌قامگرتوو بکات و لانی‌که‌م به‌ شیوه‌یه‌کی رێژه‌یی ئەم سه‌قامگرتویییه‌ بیاریزی.

بۆ نمونه‌ بزاقی خویندکاری مانگی مه‌ی ۱۹۶۸ی فهرنسا پش‌ت نه‌ستوو به‌ تیوری رزگارییه‌خشی مارکوزه‌ توانی هه‌ندی دالی خزی خوێ وه‌کوو (خوتواندن)، (ته‌نتی بیروکراتیسم) و (هه‌زبردن) بۆ ماوه‌یه‌که‌ سه‌قامگرتوو

بکات و روتیتیکی کارنافتالی له نیو بزاقی خویندکاریدا بهینیتته نارواه. بزاقی خویندکاریی کوردی له بهر نهوهی که خاوهنی چه مک و تیوری تایبته نیه ته نیا له دۆخه قهیراناوی و رووداوه ورووژینه ره کاندای رووی خوئی نه نوینی و به شیوهیه کی خو کرد ریخستنی ناهاوئا ههنگ و کاتی پیک دینیی که دواي تپهه ریوونی دۆخه که، به تهواوی داده مرکی و ریخستن و کۆبوونه وه که لیک داده پچرپینی. هه ندی جار رووداوه کان ده توانن بۆشایی چه مک و تیوری پر بکه نه وه واته رووداوه ده توانی بزاقه هه لگیرسین بیت به لام دواي رووداوه که بزاقه که تووشی کیشهی ریخستن، کۆکردنه وه، واته به خشین و راقه و شیکاری پینگه و دۆخی خوئی و ده ورووبه ری نه بیت.

M: کارگێرانی بزاقی خویندکاریی کوردی کیتن؟ کارگێرانی بزاقی خویندکاریی تهو که سانهن که ته زموونی سیاسی یان له خویندکاریی هه بیت، واته تهو که سانهی که له کهش و ههواي خویندکاریی بووندا ته زموونیکی سیاسی بهیننه کایه وه. کارگێرانی بزاقی خویندکاریی کوردی به ده ره له دۆخی خویندکاریی ته زموونی سیاسی خویندکاریی به یوه ده بهن و هاندهر و بزوینه ره کانیا ن له ته زموونی خویندکارییه وه هه لئا قوولی، هه ره بۆیه ته زموونیکی پته و وه بهر گر له بزاقی خویندکاریی کوردیدا نه هاتوه ته گۆری. زۆریه ی تهو خویندکارییه ته زموونه سیاسییه کانیا ن له ده ره وه ی باز نه ی خویندکارییایه، ته نانهت خویندکارییایه جوولانه وه و هه وله خویندکارییه کان نا کهن و ته نیا وه کوه چاولیگه ریک ده میننه وه، تهو تاقمه که هه ولی خویندکاریان به ساکار و کورته ئاست ته بینن هیچ کات چالاکی له شتواریکی شو بکتیو دا ته زموون نا کهن و ته نیا له خهون و خه یالدا خویندکاریی وه کوه چالا کفانی سیاسی ته بیننه وه. ده وری تهو تاقمه ته نانهت له ده وری بی لایه نه کان زه ره مره مندتره له بهر نه وه ی که نه ته نیا خویندکاریی هه ولیگه ئاراسته نا کهن، هه لسو و پینه ره ان و کارگێرانی بزاقی خویندکاریی له شتواری جو ورا و جو ورا تا وانبار ده کهن.

N: سه رقافله بوون و نوینه رایه تی بزاقی خویندکاریی کوردی به ده وام یه کی له کیشه گرنگه کانی تهو بزاقه بووه که بانگه شه و لافلیدانی زۆری بو کراوه. سه رقافله بوون و ریبه رایه تی کردن له سیسته می ریخه راوی بزاقه نوینکاندا زۆر جیاواز له سه رچه شنی بزاقه کلاسیکیه کانه که له ویدا کاریزمایه ک ده ی توانی خوئی وه کوه نوینه ره و دهنگی راسته قینه ی بزاقیک بنا سینی و لانیکه م به ده ره له شتواری کاریزمایی به که لکوه درگرتن له زنجیره ی پله یی ریخه راوه، ده ی توانی ته رک و ده وری ریبه رایه تی و سه ره زکایه تی بنوینی. بزاقی شه به که یی تایبته به کۆمه لگای پاش-پیشه سازی له ده وری یه ک چه ق و ناوه ند پینکنا هیتری به لکوه له به رامبه ر خالگه لینی جیاواز و ناوه ندگه لینی وردی به رگری پینکده هینری که هه ره هه موویان ته رکی سه ره زکایه تی و نوینه رایه تی ده بینن. سیسته می ته ستوونی ریخه راوه لی ره دا وه کوه سیسته میکی ئاسۆیه که هه م وه به رگری و پانتایی زۆرتره و هه میش کاریگه ری و توانستی به هیتره. که وایه ته وانه ی خویندکاریی به ئاوانگارد و سه رلقی بزاقی خویندکاریی کوردی ته زان ته نیا ورده کارگێرانیکن که له نیو بزاقیکی کۆمه لایه تی وردکراوتره له هه مبه ر کیشه یه کی وردتردا هه لویت و چالاکی ته نوینن. بزاقه کۆمه لایه تییه نوینکان نه ده سپیکه ریان هه یه و نه ته واکه ر، به لکوه ته نیا

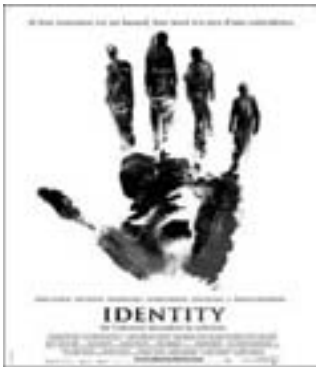
کارگێڕ و هه‌لسوورپینه‌ریان هه‌یه، ته‌نانه‌ت به‌ واتای باو و ناسراو، سه‌رۆک و نوینه‌ریان نیه، به‌لکوو له‌ چوارچیوه‌ی ئەم بزاقه‌دا هه‌ر که‌سی‌ک نوینه‌ری خواست و ویستی خۆیه‌تی. ئاوانگارد ته‌نیا ئەو که‌سه‌یه که هه‌ست به‌ دۆخی نوێ ده‌کات و به‌ شیوه‌کی نوێ هه‌لده‌سوورپێ. تونده‌وه‌ی کوێرانه و دروشمی توندوتیژانه و ژێستی سه‌رۆکایه‌تی و نوینه‌رایه‌تی هه‌یج کام به‌ پێوه‌ری ئاوانگاردیسم ناژمی‌درێن. له‌ چوارچیوه‌ی بزاقی خویندکاریی کوردیدا که‌سانیک ده‌بینرێن که‌وا هه‌ست ده‌کهن به‌ جیاکردنه‌وه‌ی رووکه‌شیانه‌ی ده‌نگ و ره‌نگی خۆیان ده‌توانن جیاواز بن و مۆرکی رادیکالیسم، ئاوانگاردیسم یان ریپرتیزینتایشنیسم به‌ خۆیان‌ه‌وه‌ بلکێنن. به‌ پێی پێوه‌ره‌کانی رادیکالیسم، واته‌ ره‌خنه‌ی نیگه‌تیف ئەم چه‌شنه‌ لایه‌نانه‌ ناتوانن رادیکال بن، له‌ به‌ر ئەوه‌ی له‌ پیناوی به‌رزکردنه‌وه‌ و پرۆیاگه‌نده‌ بۆ لایه‌نیکی دیاریکراو ره‌خنه‌ له‌ لایه‌نه‌کانیتر ده‌گرن و ئەمه‌ش له‌ بازنه‌ی ره‌خنه‌گرانه‌دا ناگه‌نجێ.

پڕۆژه‌گه‌ه‌ علوم انسانی و مطالعات فره‌ه‌نگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروژه نگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

زبان عرصه هویت‌زایی و هویت‌زدایی

یونس رضایی*

چکیده

تأکید بر زبان به گونه‌ای است که به اعتقاد بسیاری از اندیشمندان، «زبان» شاخص اصلی هویت‌دهی به فرهنگ ملی است. ارتباط زبان با ذهن، روح، هویت‌زبانی، فکر و اندیشه سخنگویان زبان مادری، بسیاری از جوامع استعمارگر را بر این واداشت که برای تسخیر و استعمار جوامع دیگر بر تسخیر زبان و هویت‌زبانی تأکید کنند. استعمارگران در طول زمان استعمارگری خود، با آگاهی از اهمیت تسلط فرهنگی و زبانی، کوشیده‌اند به شیوه‌ای غیرمحموس و نامرئی از طریق زبان، فرهنگ، تفکر، اعتقادات و آداب و سنن خود را انتقال داده و بدین ترتیب مراحل نفوذ و استعمار خود را تکمیل و تقویت نمایند. جوامع استعمارشده در اثر ضعف فرهنگی و زبانی به پذیرش هژمونی استعمارگر گردن نهاده و کم‌کم همه‌ی جنبه‌های فرهنگی و سلطه‌های فکری را نیز پذیرفته است. به این ترتیب همسو و هم‌جهت با منابع استعمارگر خواهند شد. بر همین اساس ملتی که فاقد زبانی فعال، که آینه‌ی جوانب هستی اجتماعی‌اش باشد، آسان‌تر بیگانه شده و راه نابودی را می‌پیماید. فرادستان با ایجاد گفت‌وگوهای مسلط و سیطره‌دار کوشیده‌اند حوزه‌هایی از دانش را پدید آورند که تثبیت‌کننده‌ی روابط قدرت باشند. نویسندگان و اندیشمندان پسا استعماری همچون ادوارد سعید، هومی بهابها، گایاتری چاکراورتی اسپیواک و ... به بررسی رویکرد جهت‌دار مطالعات استعماری و اثرات سلطه‌ی آنان پرداخته‌اند. این نوشته بر این تأکید دارد که مطالعات پسا استعماری - با زمینه مطالعاتی اندیشه‌های پست مدرنیستی - با تأکید بر هویت‌زبانی و فرهنگی و نگاهی نو به روابط سلطه و زیردستان، خوانشی تازه از متن پریشان جهان و جوامع واقع در آن ارائه کرده است.

* دبیر سرویس ادبی مجله سروه

نگاهی به تاریخ اجتماعی جوامع بشری و بررسی روابط قدرت و رویارویی آن با زبان و فرهنگ‌های مختلف نشان می‌دهد که قدرت‌ها همیشه برخوردار دوگانه با زبان داشته‌اند، یا به سخنی دیگر، قدرت‌ها از یک سو با غنی‌سازی، گسترش و مهیا کردن زمینه‌ی رشد و بالندگی زبان به اصطلاح «والای خود»، زبانی که نشانگر پایگاه برتر و اندیشه‌ی سازنده‌ی آنها باشد، به سلطه‌ای دیگر، و رای سلطه‌ی سیاسی اندیشیده‌اند، سلطه‌ای که در برخورد اول نامرئی و غیر محسوس است، اما در اصل سلطه‌ای ژرف و دامنه‌دار است که برافکندن آن بسیار ناممکن و دشوار است و این سلطه، به سلطه‌ی زبان حاکمیت اطلاق می‌شود.

پس رویکرد اول، رویکردی مثبت به زبان است، که البته تنها زبان حاکمیت را شامل می‌شود. بر همین اساس قدرت‌ها تمامی جهات، مؤسسات و بنگاه‌های مرتبط با توسعه‌ی زبانی را تحت پوشش قرار داده و در جهت فربه‌سازی این زبان همه توان و پتانسیل‌های جامعه خود سود می‌جویند. بنابراین ما شاهد شکوفایی زبان و حوزه‌های مرتبط با آن در یک سو خواهیم بود. اما از دیگر سو سلطه‌گران همین قدرت و بالندگی زبان را نه تنها به هدف صرف زبان، بلکه با هدف قوی‌تر نمودن پایگاه سیاسی و سلطه‌ی خود بر اقلیت‌های زبانی به کار گرفته‌اند.

پس از همین نکته، رویکرد قدرت‌ها را با زبان می‌توان مطرح کرد و آن هم رویکردی مبتنی بر مسلول و معلول نمودن زبان‌های اقلیت یا فرودست، از طریق انکار، فراموش کردن و پرده پوشی آنها توسط زبان سلطه است. این امر به هدف تسلط فرهنگی و مسخ نمودن ملت اقلیت صورت می‌گیرد و بهترین و تأثیرگذارترین دریچه برای ورود به این عرصه، دریچه‌ی زبان است. از یک سو با گسترش زبان والا که حامل تفکرات و اندیشه‌ها و فرهنگ، اسطوره و تاریخ و به طور خلاصه تمامی نمادها و نموده‌های اندیشگی جامعه‌ی فرادست است، راهی برای انتقال و در وجهی خشونت بارتر آن تزریق این اندیشه‌ها و فرهنگ را می‌یابد. همچنین در طول زمان و با تحمیل فرهنگ و زبان والا سعی در فرسایش زبانی و فرهنگی اقلیت شده و بدین ترتیب از راه انقیاد زبانی و فرهنگی، به جریان هویت‌زدایی و زبان‌پریشی - نه به معنایی که روان‌شناسان به کار برده‌اند - شتاب بخشیده و بالاخره هر چه این روند طولانی‌تر شود، زبانی به غنا و استیلا می‌رسد و زبان مقابل به ضعف و استیصال سوق داده می‌شود.

استعمارگران هم در طول زمان استعمارگری خود، با آگاهی از اهمیت تسلط فرهنگی و زبانی به همان میزان که سعی در گسترش سلطه‌ی نظامی و دست‌یابی به کشورها و دست‌یابی به ثروتهای ملی این سرزمین‌ها

داشته‌اند، کوشیده‌اند به شیوه‌ای غیرمحسوس و نامرئی از طریق زبان، فرهنگ، تفکر، اعتقادات و آداب و سنن خود را نیز انتقال داده و بدین ترتیب علاوه بر غارت منابع طبیعی به ویرانی منابع فرهنگی نیز پردازند. همچنین در عصر نو علاوه بر یافتن بازاری برای کالاها و مصنوعات خود، بازاری برای عرضه‌ی فرهنگ و کالاهای زبانی خود بیابند و بدین ترتیب رویه‌ای غیر انسانی در برخورد با فرهنگ و زبان مقابل به کار می‌گیرند.

فرانتس فانون در فصل نخست «پوست سیاه نقابهای سفید» یعنی «سیاهان و زبان»، قدرت زبان را برای تغییر دادن فرهنگ در جریان استعمار، نمایان می‌کند. او با اظهار این که «سخن گفتن به معنی مطلقاً موجودیت داشتن برای دیگری» است از جایگاه فروتری که جزایر آنتیل به زبان کریولی در مقایسه با زبان فرانسوی به عنوان زبان «تمدن» اختصاص یافته انتقاد کرده و نشان می‌دهد که خوار داشت زبان محلی از سوی استعمارگران به عنوان زبانی «پست» کلید فهم رویه‌ی غیر انسانی آنان است» (پین: ۱۳۸۲، ۴۰۶).

سلطه‌گر با درک این واقعیت که پذیرفتن هویت زبانی «دیگری» به معنی اقرار به موجودیت اوست، سعی در مخدوش کردن هویت زبانی دارد. چرا که اگر سخن گفتن به معنی مطلقاً وجود داشتن باشد، سخن گفتن به زبان خود، بوجود هویتی مستقل دلالت دارد. وقتی که هویتی مستقل بر اثر زبان وجود داشته باشد کمتر به جنبه‌های سلطه‌ی استعمارگر تن داده و به مقابله به مثل از طریق زبان می‌پردازد. اما اگر استعمارشده در اثر ضعف فرهنگی و زبانی به پذیرش هژمونی استعمارگر گردن نهاد، کم‌کم همه‌ی جنبه‌های فرهنگی و سلطه‌های فکری را نیز پذیرفته است. به این ترتیب بی‌چون و چرا همسو و هم‌جهت با منابع استعمارگر خواهد شد.

آنتونیو گرامشی «هژمونی را سلطه به موجب رضایت می‌داند، طبقه حاکم، ارزش‌ها و علایق خود را در کانون آنچه به مثابه‌ی فرهنگ مشترک و خنثی ارائه می‌کند قرار می‌دهد، طبقات دیگر با پذیرش آن فرهنگ مشترک، در سرکوب خودشان، همدست طبقه‌ی حاکم می‌شوند و حاصل کار نوعی سلطه‌ی نرم و مخملی است» (برتنز: ۱۳۸۲، ۲۶۰).

وقتی که رابطه‌ی دو دولت یا دو طبقه نه براساس توازن و تعامل و دادوستدی مثبت، بلکه بر مبنای ساختن پیوستاری تک سویه باشد که جهت حرکت به سمت فریه‌سازی یکی و ضعف دیگری میل داشته باشد، در چنین شرایطی دو حالت پیش می‌آید؛ اگر ملت یا طبقه فرادست «حرکتی زله‌ای» و آرام در لایه‌های خزنده‌ای چون زبان و فرهنگ را آغاز کند و در مقابل ملت یا طبقه‌ی فرودست حالتی انفعالی و ناآگاهانه در

پیش گیرد، به فرهنگ مصنوع مشترک تمایل نشان می‌دهند. به قول گرامشی همسویی خود را با طبقه‌ی حاکم نشان داده و به سلطه‌ی نرم و مخملی گردن نهاده است. بدین ترتیب در مسخ و تسریع محوشدن فرهنگی خود با آنان همدست خواهد شد. حالت دوّم رویه‌ای خشن از طرف طبقه فرادست و مقابله فعال و آگاهانه از طرف طبقه فرودست است که به علت ناهمگونی فرهنگ و عدم انطباق معیارها و ناهمخوانی خواست‌های دو طرف به کشاکش‌های فکری و حتی نظامی می‌انجامد.

آنچه حائز اهمیت است نقش زبان در هر دو عرصه‌ی مذکور و توان آن در هویت‌دهی و هویت‌زدایی است. ابراز کار و هجوم و دفاع هر دو طرف، زبان و تأثیرگذاری‌های آن است و نهایتاً میزان انرژی و توان زبانی دو طرف است که به حل معادله یا به غامض‌تر شدن آن منجر می‌شود.

رابرت هال معتقد است که «زبان در حال خلأ وجود ندارد، زبان در جامعه انسانی و به منظور ایجاد ارتباط به کار برده می‌شود و بنابراین دارای معنی است، معنی است که به زبان فایده می‌بخشد و تنها علت وجود آن است. اگر به سبب انتقال معنی و در نتیجه به سبب فایده‌ای که مردم از استعمال زبان به دست می‌آورند نبود، هیچ کس حاضر نمی‌شد چنین دستگاه پیچیده‌ای مرکب از عادات صوتی را به بازی بگیرد (هال: ۱۳۱، ۱۳۶۳). اگر بر اساس همین گفته هال به فایده بخشی زبان و رسالت آن بنگریم، اگرچه توان وظایف زبان را به معنی «معنی بخشی» و «ارتباط» تقلیل داده‌ایم، اما باز هم با تکیه بر اهمیت معنی بخشی و ارتباط می‌توان گفت؛ چون زبان در جامعه انسانی ساخته می‌شود و جوامع انسانی فراوان و متکثر هستند، ما زبان‌های متنوع و متکثری داریم که هر کدام ثمره جامعه‌ای خاص و تفکر خاص و نماینده اندیشه‌هایی هستند که در نوع خود می‌توانند بی نظیر و واحد باشند. چرا که جوامع و فرهنگ‌های مختلف، تولیدکننده اندیشه‌های گوناگون در همه عرصه‌ها هستند و معنی بخشی زبان هم از همین دریچه است که می‌تواند متنوع باشد.

فرهنگ‌های متفاوت، زبان‌های متفاوتی را که حامل و حاصل اندیشه‌هایشان هستند، تولید می‌کنند. زبان معنی‌های آنان را انتقال می‌دهد، بنابراین از طرفی کالایی فرهنگی و از طرف دیگر به عنوان نمادی از استقلال فرهنگ مادر محسوب می‌شود. استعمارگران و سلطه‌گستران با آگاهی از این جنبه زبان است که بیشترین تأکید را بر فروپاشی زبان‌های فرودست دارند. ملتی که زبان را به عنوان تنها عنصر معنی‌بخش و حامل فرهنگ از دست بدهد، لاجرم با پذیرش زبان دیگری، فرهنگ دیگری و از طریق آن هویت دیگری را خواهد پذیرفت.

اگر ملتی زبان را به عنوان دستگاهی معنی‌بخش درک کرده و درصدد استفاده از آن برآید، با انعکاس

هستی خود از طریق آن حال و گذشته‌ی خود را در بوت‌های زبان می‌نمایاند، چرا که «زبان آینه میراث فرهنگی، وسیله‌ی ارتباط ما با گذشته و تجسم چیزهایی است که هم انسانی و هم شریف‌است» (نیومایر: ۱۳۷۸، ۱۰). زمانی که میراث فرهنگی گذشته و تولیدات فکری امروز از طریق زبان حفظ و منتقل شده، پایگاهی برای هویت ملت شکل می‌گیرد به هدف رویارویی با فرهنگ‌های مهاجم و غالب که اکثراً تلاششان به هدف نابسامانی این هویت و گم کردن این میراث است. دانشمندی که زبان را از دیدگاه جامعه‌شناسی مورد بررسی قرار داده‌اند معتقدند که «در نهایت زبان مشخص‌ترین رسانه مبادلات اجتماعی است، از این رو بایستی همه جوانب هستی اجتماعی ما را منعکس کند و همه آن را تحت تأثیر قرار دهد» (همان، ۱۱).

بر همین اساس ملتی که فاقد زبانی فعال، که آینه جوانب هستی اجتماعی‌اش باشد، آسان‌تر بیگانه شده و راه نابودی را می‌پیماید. چون گذشته‌ای که ذخایر اندیشه‌اش را در بردارد و حالی که منبع تولید فکر کنونی‌اش است، به دلیل همین ضعف نابود می‌کند. ذهن جمعی‌اش معطوف به «کالاهای فکری و زبانی» وارد شده و تحمیل شده خواهد شد و نهایتاً در ارتباط با فرهنگ غالب، خود، تاریخ و زمان خود را واگذار می‌کند. اگر ملتی درک درستی از زمان نداشته باشد، درک صحیحی از «خود» نخواهد داشت و اگر «خود» را به عنوان عنصری تأثیرگذار گم کند به مدد آن زبان و هویتش را نیز فراموش کرده است.

ریبوارسیوه‌یلی بر اساس همین اهمیت «زمان، زبان و خود» است که در خصوص درک صحیح «حاج قادر کویی»^۱ از زمان و زبان می‌گوید: «فهم حاجی از زمان با فهم درست و یگانه‌ی او از خود و هویتش شکل می‌گیرد، هویت «خود» هم در زبان و بخصوص زبان شعر برجسته می‌شود. حاجی به همان اندازه که در جستجوی هویت برای خودش بوده، زبان و به ویژه زبان شعر را ستایش کرده است که نشان دهنده‌ی «خود» است در اکنون زندگی او» (سیوه‌یلی: ۲۰۰۴).

در جهان کنونی اگر دفاع فعال که مبتنی برغنائی فرهنگی و اعتماد به خود و به دانش و فرهنگ ملی است توسط ملت‌های فرودست و از طریق زبان شکل نگیرد، در نهایت با توجه به دو قطبی بودن فرهنگ

1- حاجی قادری کویی از شعرای تأثیرگذار ادبیات کلاسیک کردی است. وی از جمله شاعران کردی است که با درک صحیحی از زمان، در شعرهایش به آن اهمیت داده است. همچنین در چندین شعر بر اهمیت زبان تأکید می‌کند و حتی در شعری مشهور زبان را به طور کلی تنها رمز حفظ یا باختن هویت برمی‌شمارد و می‌گوید: «کسی که زبان مادری‌اش را نداند / در حقیقت حرام‌زاده است». ریبوار سیوه‌یلی منتقد کرد کتاب «هم زمانی و هم هویتی» را به مقوله زمان از دیدگاه حاجی قادر اختصاص داده است.

(غالب/مغلوب یا فرادست/فرو دست) به جای تبادل فرهنگ و ارتباط زبانی که آن هم یکی و هویت‌سازی نوین است، جریانی یک سویه به بار خواهد آمد. «از آنسو استیلا، قدرت، تجاوز و استعمار می‌تازد و در این سو دفاع انفعالی به صورت فلج ذهنی بروز می‌کند. چنین وضعی دیگر مجالی برای گفتگو و هم‌سخنی باقی نمی‌گذارد. هر چه هست تخریب صدف تمدن‌های محلی است که از آنها غالباً جز پوسته فولکلور چیزی باقی نمانده است» (شایگان: ۱۳۸۱، ۱۶).

تماس‌های غیر مستقیم زبانی

آنچه تا حال بر آن تأکید شد بر سلطه‌ای که سلطه‌گر از طریق نفوذ مستقیم در میان ملل سلطه‌پذیر یا استعمار شده از طریق زبان اعمال کرده است، مبتنی بود. بدان معنی که حضور در متن و بطن جامعه و ملت فرودست از طریق زبان و اندیشه و استفاده از توان زبان و فرهنگ غالب راهی بوده برای غلبه بر زبان و فرهنگ ملت فرودست و اضمحلال تاروپود فرهنگی و زبانی آنان. اما یگانه راه در جهت تثبیت حاکمیت و اندیشه‌ی غالب حضور مستقیم و دخالت صریح در زبان و هویت ملت فرودست نیست، بلکه قدرت فرادست با استفاده از روش‌هایی چون مطالعات جهت‌دار، ارائه‌ی تصاویری غیر واقعی و ناقص از هویت، زبان و فرهنگ «دیگری» به شکلی دیگر سعی در تضعیف و حتی زشت و کریه نشان دادن این فرهنگ داشته‌اند. بارزترین نمونه این مطالعات می‌تواند شرق‌شناسی غربیان باشد که به طور سنتی در خدمت دو هدف بوده‌است: الف- مشروعیت دادن به توسعه‌طلبی و امپریالیسم غرب در چشم دولت‌های غربی و انتخاب کنندگان آنها. ب- قانع کردن بومیان به اینکه فرهنگ غربی معرف تمدن جهانی است، پذیرش چنین فرهنگی به نفع آنهاست. برای مثال آنها را از شرایط عقب‌مانده و خرافاتی که دارند نجات می‌دهد و آنها را به مشارکت در پیشرفته‌ترین تمدنی که جهان تاکنون به خود دیده است تبدیل می‌کند» (برتنز: ۱۳۸۲، ۲۶۰).

این نوع جهت‌گیری با هدف شکل‌دهی دو دورنمای متضاد مطرح می‌شود. یکی دورنمایی روشن و سازنده از فرهنگ و تمدن غربی به عنوان یگانه منجی بشریت برای رهایی از تاریکی و جهل و خرافه، که همگی اینها به میمنت استفاده از زبانی غنی و جهانی صورت می‌گیرد و دیگری دورنمایی مبهم از فرهنگ‌ها و زبان‌های محلی که بر خرافه‌پرستی، عقب‌ماندگی و دوری آنها از عقلانیت امروزمین پایدار است، تا از این طریق فرد در فرهنگ محلی، به نوعی دل‌زدگی از فرهنگ و زبان محلی گرایش نشان داده و به جهت رسیدن به استعلا و برتری، محو شدن دیگری را در پیش گیرد و به نوعی «دیگر شیفتگی» مبتلا شود.

ادوارد سعید، متفکر پسا استعماری می‌گوید: «آمریکای الکترونیکی و پسامدرن قرن بیستمی، تصاویر غیر انسانی از اعراب را تثبیت کرده و این گرایش به خاطر نبرد اعراب با اسرائیل تشدید شده است. از دید سعید تصاویری که غرب از شرق ارائه داده است مهم نیست که تا چه حد مبتنی بر عمد و نیت قبلی باشند. همیشه بخشی از این گفتمان ویرانگر بوده است» (پین: ۱۳۸۲، ۳۵۶).

بر اساس آنچه گفته شد، اگر آمریکا به عنوان قدرتی جهانی به ضعف و زوال عرب در مقابل قدرت توان اسرائیل می‌اندیشد، علاوه بر همه‌ی پشتیبانی‌هایی که از اسرائیل به عمل می‌آورد، با متوسل شدن به عنصر زبان و متن، حال چه زبان ادبی، تاریخی و تحقیقی باشد و چه متن تصویری، سعی می‌کند تصویری نامتعارف و ترسناک از «دیگری» معرفی کند. این امر در خصوص بعضی از کشورهای چند ملیتی که بر اساس مبانی دمکراتیک اداره نمی‌شوند نیز صادق است. چرا که ملت برتر هم از طریق دخالت‌های مستقیم زبانی و فرهنگی سعی در تضعیف ملل زیردست و به انزوا کشیدن زبان و فرهنگ‌شان را دارد و هم با استفاده از تمامی امکانات رسانه‌ای و مطبوعاتی و با ارائه‌ی تصاویری غیرواقعی و حتی غیر انسانی از آنان، هویت‌گریزی را در بین نسل‌های ملل زیردست رواج داده و در نهایت آنها را به پذیرش فرهنگ والای ملی و رهاکردن فرهنگ بومی وادارند. ارائه و تحمیل زبان به عنوان بارزترین حربه و ابزار ارتباط فرهنگی و انتقال معنی بسیار تأثیرگذار و کارساز بوده است. استعمارگران و ملل فرادست پیوسته کوشیده‌اند با ارائه تقابل‌های بنیادین از لحاظ روانی نیز بر زیردستان فایز آیند.

«تقابلی که گفتمان غرب درباره شرق برقرار می‌کند از یک تقابل بنیادی دیگر نیز بهره می‌گیرد که عبارت است از تقابل مرد و زن، طبیعی است که غرب نقش قطب مردانه را بازی می‌کند، روشن، خردورز، پیش رو، منظم و شرق نقش زنانه را داشته باشد، نابخرد، منفعل، مهارشدنی و احساساتی» (همان، ۲۶۲)

بنابراین قدرت فرادست سعی می‌کند مدام با ایجاد و طرح گفتمان‌هایی که نهایتاً منجر به خلق زبانی جهت‌دار و سلطه‌جو می‌شود به مصاف ملل زیردست برود. گفتمانی که بدین شیوه تولید می‌شود «اگرچه ظاهراً به دانش توجه دارد، همیشه تثبیت‌کننده‌ی روابط قدرت است». در طرح گفتمانی که بر اساس تقابل (زن/ مرد) شکل گرفته است ظاهراً شناختی از توان قطب مردانه با توصیف خصوصیت‌ها و قابلیت‌ها و امکانات آن ایجاد شده، معرفتی در خصوص قطب زنانه و نابخردی و انفعالی بودن آن و نواقص و نارسائی‌هایش بدست می‌آید و در کل در حوزه‌ی دانش آگاهی‌ای شکل می‌گیرد که زبان و بازی‌های زبانی ایجادکننده‌ی گفتمان، در آن نقش

اصلی را بازی می‌کنند. زبانی فخیم، تهاجمی و سلطه‌جو که توجیه‌کننده رابطه‌ی قدرت و استیلا بر سلطه‌پذیر است. بر همین اساس مایکل پین معتقد است که ادوارد سعید در برخورد با شرق‌شناسی به منزله‌ی یک گفتمان نمی‌خواهد که «نشان دهد این بنای زبانی تا چه حد چهره‌ی واقعی شرق را تحریف می‌کند، بلکه می‌خواهد این ساخت را به منزله‌ی یک زبان، بانسجام، انگیزش و ظرفیت درونی‌اش برای بازنمایی، به اتکای یک رابطه‌ی قدرت و استیلا بر شرق به نمایش بگذارد» (پین: ۱۳۸۲، ۳۵۵).

واکنش زیردستان و رویکردهای متفاوت

با توجه به آنچه گفته شد فرادستان با ایجاد گفتمان‌های مسلط و سیطره‌دار کوشیده‌اند حوزه‌هایی از دانش را پدید آورند که تثبیت‌کننده‌ی روابط قدرت باشند و با ایجاد تقابل‌های بنیادین کوشیده‌اند قطب سلطه‌طلب را مثبت، عقلایی و آرمانی و قطب تضعیف‌شده و ناتوان را احساساتی و نابخرد و غیره عقلایی جلوه دهند. از طرفی هم با ایجاد بنگاه‌های مطالعاتی متنوع و با استفاده از تمام امکانات رسانه‌ای و... تلاش کرده‌اند چهره‌ای مخدوش و مبهم از ملل فرودست و فرهنگ و زبانشان ترسیم نمایند، تا به این شیوه هم در فرهنگ و زبان آنان رسوخ کرده و از درون آن را پوک و پوچ نموده و جز پوسته‌ای از آن باقی نگذارند و هم از لحاظ روانی ذهن آنان را معطوف به قدرت زبان و فرهنگ خود نموده و به نوعی، آنان را به سوی گریز از اصالت خود سوق دهند. حال سؤال اساسی این است که اگر هجوم مذکور، واقعی، مستمر و همیشگی بوده و هست، تنوع زبانی و فرهنگ امروزه نشانگر چیست؟ آیا فرهنگ‌ها و زبان‌های موجود جوامع بشری همگی مهاجم و قدرتمندند؟ اگر نه، راز ماندگاری آنان چیست؟

بنابر شواهد متنی موجود در عرصه‌ی نوشتار ملل می‌توان با دقت در فراز و فرود رشد و زوال زبان و فرهنگ‌ها به این امر مهم پی برد که عکس‌العمل زبان، هویت و فرهنگ فرودست در مقابل سلطه‌گران یگانه عامل ماندگاری این ملل و میراث زبانی و فرهنگی‌شان محسوب می‌شود.

با توجه به دو نوع فرهنگ فرودست که در طبقه‌بندی‌های پیشین به آن اشاره شد، یعنی فرهنگ فرودستی که علاوه بر محدود و محصور بودنش، مسحور فرهنگ والادست هم شده و رویکرد انفعالی در مواجهه با آن داشته است. به مرور زمان یا پوست انداخته و چهره‌ای دیگر به خود گرفته که چهره‌ی اصیل او نیست، یا به طور کلی به فراموشی سپرده شده‌اند. نوع دوم فرهنگ فرودست یا محدود، فرهنگی محدود اما انرژی‌دار و فعال و حساس به شاخص‌ها، آشنا به رمزگان فرهنگ مهاجم است که رویکردی خلاق برای مواجهه

برمی‌گزیند و پیوسته به «پادتن سازی فرهنگی» و تولیدات زبانی متوسل می‌شود تا به وجود و مانایی خود ادامه دهد. این فرهنگ‌ها با ایجاد «نظامی از گزاره‌ها و ادعاها» و تولیدات فرهنگی - فکری گفتمانی فعال تولید کرده که حوزه‌ی دانش وابسته به آن در تقابل با حوزه‌ی گسترده گفتمان فرادست قرار می‌گیرد. البته این علاوه بر مللی است که به جای گفتمان فرهنگی یا موازی با آن به خشونت‌های نظام هم متوسل می‌شوند، ولی ابزار کارتر و فعال‌تر رویارویی‌های زبانی است که خود را در قالب تولیدات فکری - فرهنگی سازماندهی می‌کند.

رویارویی و عکس‌العمل به تهاجم‌های فرادستی چه در محدوده‌ی زبان و فرهنگ و چه در حوزه‌ی جدال‌های نظامی، مدام گستره‌هایی را در تاریخ جوامع رقم زده است که نهایتاً یا به تولید فکر نوین و ایجاد گفتمانی تازه منجر شده، یا به ماندگاری و حفظ زبان، هویت و سرزمین فرودست انجامیده است. حتی در بسیاری موارد همچنان که قبلاً گفته شد، جنبش‌های فکری - فرهنگی با توسل به ابزار توانمند زبان، با جنبش‌های سیاسی برای حفظ هویت و سامان فرهنگی، هم‌سویی نشان داده و در همگرایی کامل طرحی را به پیش برده‌اند که هدفی مشترک را دنبال کرده‌است. تا جایی که «جنبش هنری سیاه‌پوستان آمریکایی خود را شاخه‌ی فرهنگی جنبش سیاسی قدرت سیاهان می‌دانست که در دهه‌ی ۱۹۶۰ پا گرفت» (برتتز: ۱۳۸۲، ۲۴۸). سیاهان به عنوان دارندگان فرهنگی فرودست با توسل به هر دو نوع واکنش یعنی خشونت نظامی و مقابله‌ی زبانی و متنی، راه‌های متفاوتی برای رهایی از عقده‌ی حقارت هویت و زبان تحقیرشده‌ی خود تجربه کرده‌اند و این دریچه‌ای است که اکثر ملل فرودست در صورت بضاعت از آن به آینده‌ی روشن خود چشم دوخته‌اند و با نقد سیاست‌های سلطه‌گران در حوزه‌های فرهنگی و سیاسی، به شدت از گرایش و خواست تکیه بر فرهنگ خودی دفاع کرده‌اند. همچنان که «چینوآچه به» نویسنده‌ی نیجریه‌ای در مقاله‌ای تحت عنوان «نقد استعماری» با نقد رفتار و دورنمایه‌ی اندیشه استعماری و فرهنگ سنگین بار آن، از میل به گسترش و اهمیت دادن به فرهنگ خودی دفاع می‌کند.

چنان که گفته شد رویارویی در برابر تهاجمات زبانی و فرهنگی منجر به ایجاد گفتمان‌های خرد اما فعالی در سطح جوامع شده‌است. این گفتمان‌ها را با توجه به گستردگی و دایره‌ی شمول و همچنین با توجه به ساختار تشکیل‌دهنده آنها می‌توان به دو حوزه تقسیم کرد. گفتمانی در حوزه جهانی و درست در تقابل با شرق‌شناسی غربیان، استثمار کارآیی، استثمار سرزمین‌های مشترک المنافع و... قرار می‌گیرد، و گفتمانی که در

حوزه‌های محدودتر ناحیه‌ای و بومی در تقابل با استثمار و تحقیر و تهاجم قوم فرادست قرار می‌گیرد. این گفتمان خصوصاً در میان کشورهای چند ملیتی که یکی از ملل به عنوان ملت فراتر، ملل فرودست را استثمار می‌کند فعال است.

در حوزه جهانی گفتمان پسا استعماری، مطالعات کارائیبی، مطالعات سرزمین‌های مشترک المنافع، ثمره‌ی رویارویی با تهاجمات گسترده فرادستان است و در حوزه‌های محدود و منطقه‌ای، گفتمان ادبیات اقلیت، بستر فعالی است که نویسندگان فراوانی را پرورده است.

مطالعات پسا استعماری و عنصر زبان

«اصطلاح مطالعات پسا استعماری به طور کلی در برگیرنده‌ی هر گونه پژوهشی درباره‌ی اثرات استعمار اروپایی بر اکثریت فرهنگ‌های دنیا بوده و همه رشته‌های آکادمیک مورد استفاده در نهادهای آموزشی سرتاسر جهان را شامل می‌شود» (همان، ۲۵۶).

نویسندگان و اندیشمندان پسا استعماری با اتکا به متون موجودی که استعمارگران تولید کرده‌اند و همچنین با شناخت و اطلاع از اعمال و رفتار سیاسی و فرهنگی آنان با کشورهای دیگر، به بررسی رویکرد جهت‌دار مطالعات استعماری اعمال و اثرات سلطه‌ی آنان پرداخته و «امپریالیسم توسعه‌طلب و تجاوزگر قدرت‌های استعماری و بخصوص آن نظام ارزشی را که از امپریالیسم حمایت می‌کند و هنوز در دنیای غرب غالب است، به شدت به چالش می‌طلبد» (همان).

استعمار چه در قالب کهنه‌ی خود و چه در شکل نوینش همیشه سعی کرده با استفاده از زبانی متفاوت و برتر و مفاهیمی نامتعارف اما قابل توجه و تأمل، سویه‌های متفاوتی از فرهنگ خود را که از جذابیتی امروزی برخوردار است، ارائه نماید و از این طریق با پست و غیر امروزی معرفی کردن و پراکندگی و ناتوانی فرهنگی فرودستان، سعی در سوق دادن آنها به سوی کلیتی نماید که خود نماد آن می‌باشد. اگرچه در بسیاری از مفاهیم حوزه‌های دانشی که گفتمان مسلط تولید کرده، نمی‌توان به عنوان عوامل تأثیرگذار و سازنده شک کرد، اما آنچه تردید برانگیز بوده و هست، بهره‌برداری از قدرت و سلطه‌ای است که این مفاهیم و دانش برای آنها به بار می‌آورد. به همین دلیل مطالعه کنندگان پسا استعماری چون «ادوارد سعید» مسیحی فلسطینی تبار، «هومی بهابها» روشنفکر هندی الاصل، «گایاتری چاکراورتی اسپیواک» فیمنیست بنگالی، که همگی خود، ارتباطی دو قطبی با این مسئله داشته‌اند، زیربنایی‌ترین چالش‌ها و تردیدها را در مقابله با آن مطرح نموده‌اند. به این دلیل

ارتباط این اندیشمندان را دو قطبی نامیدیم که خود آنان در حوزه‌ی دانش، از گفتمان سلطه نیز بهره برده‌اند، یا حداقل می‌توان گفت به بافتار و اجزایش آگاهی دارند و از طرفی نه تنها با گفتمان فرودستان ارتباط دارند بلکه خود بنیانگذار و طراح این گفتمان دفاعی و طراح این حوزه‌ی زبانی بوده‌اند، که بر اساس سامان «فرهنگی - زبانی» فعال فرودستان به مصاف فرادستان رفته‌اند.

«چشم انداز پسا استعماری درست مانند چشم‌انداز «گروه‌های حاشیه‌ای» به مفهوم عام آن، تردیدی اساسی است در مفاهیمی چون پیشرفت، همگنی، کلیت اندام‌وار فرهنگ، ملت بزرگ و گذشته‌ی کهن که مدرنیته برای موجه جلوه دادن اعمال قدرت و استبداد به نام منافع ملی بکار برده است» (همان، ۲۵۶)

متفکران پسا استعماری با تأکید بر هویت زبانی و فرهنگی و نگاه‌ی نو به روابط سلطه و زیردستان، خوانشی تازه از متن پریشان جهان و جوامع واقع در آن ارائه کرده‌اند. اگر تنها از منظر تداعی این اندیشمندان جهان و جوامع آن را در قالب تقسیمات پیشین، به جوامع یا فرهنگ‌های فرادست و فرودست تجزیه شدند مورد مذاقه قرار دهیم و تردیدهای آنان را که اساسی‌ترین بخش چالش برانگیز اندیشه‌هایشان را شامل می‌شود، تجزیه و تحلیل کنیم، به این نکته پی می‌بریم که نوعی مطالعات جهت‌دار تک سویه هستند، چرا که تردید در مفاهیم پیشرفت، کلیت اندام‌وار فرهنگ، گذشته‌ی کهن و میراث فکری، نشان از نوعی گرایش به قهقرا و انکار و گریز دارد.

آیا جوامع فرودست را تنها در حوزه بسته و ساده فرهنگی به عنوان بخشی لایتغیر از جامعه‌ی جهانی بپذیریم؟ در حالی که جوامع فرادست همیشه در تحول و دگرگونی هستند، نوعی تغییر بر پایه‌ی اصالت‌ها و حرکتی معطوف به آینده را نمی‌توان برای جوامع فرودست پیش بینی و حتی برنامه‌ریزی کرد؟ زبان به عنوان عنصر اصلی هویت مستقل که در بسترهایی چون ادبیات، اساطیر و سنتها خودنمایی می‌کند، با روند رو به آینده جوامع و صدور مداوم اندیشه و تکنولوژی وابسته به آن چه سرنوشتی پیدا می‌کند؟ پیشرفت در زبان به عنوان عنصری هویت‌ساز چه معنایی به اذهان متبادر می‌کند؟ تغییر زبان به تبع آن تغییر هویت و نهایتاً مسخ فرهنگی و استعماری دیگری.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

براین اساس اندیشمندان پسا استعماری راه دومی نیز بایستی در پیش بگیرند که آن هم رویکردی «همدلانه» نسبت به تحول و تغییر حتی بخشی عظیم از اندیشه و تفکر فرهنگ فرادست است. در صورت فرض اول، روشنفکران پسا استعماری با طرح آسیب‌های تغییر فرهنگی و تهاجم زبانی و تکنولوژیکی، آن هم

نه بر اساس ضروریات و مقتضیات زمان و ذهن جامعه، بلکه بر مبنای خواست نامحدود سلطه‌گر در تمامی وجوه فرهنگی - سیاسی و اقتصادی، برای تثبیت قدرت برآند که نوعی تکیه بازگشت پایداری بر فرهنگ خودی و زبان خودی نشان داده و «ایماژهای انحرافی» را در خصوص خودشان برملا و اصلاح نمایند. «ادوارد سعید نشان داد که چگونه استعمار تلاشی که برای آشنایی با فرهنگ سرزمین‌های مستعمره به منظور اداره کردن آنها انجام گرفت، به پیدایی «دیگران» انجامید و از دیگران ایماژهای پراکنده‌ای همچون شرقی‌های پر رمز و راز هزارویک شبی، هندهای زن آسا، وحشی‌های آفریقایی و مردم درنیافتنی و بدخواه پدیدار شد که سرانجام به ادبیات کشورهای استعمارگر راه یافتند» (قره‌باغی: ۱۳۸۱، ۴۰).

در چنین شرایطی طبیعی است که رویکرد روشنفکر پسا استعماری رویکردی تدافعی خواهد بود، تا نقشه و طرح برنامه‌ریزی شده فرادست فاش گردد و ماهیت جهت‌دار و تخریبی آن روشن شود. چرا که این خواست و جهت‌گیری به منظور تغییر تصویر اصلی فرودستان و درست کردن «دیگری» از آنها که ناهنجار و نامتعارف هستند تنها در حوزه خواستی درونی برای سلطه‌گران باقی نمانده و کم‌کم از طریق زبان به ادبیات استعماری راه یافته و ادبیات هم به مدد زبان تأثیری بسیار فراتر از تهاجمات نظامی برجا خواهد گذاشت و در جهت تثبیت این تصویر نه تنها ابزاری کارساز بلکه بسیار مؤثر و مخرب هم خواهد داشت.

آنچه در رابطه‌ی فرادستی و فرودستی، استعمار و استعمار شده متوجه بیشترین آسیب‌ها می‌شود، مسائلی از قبیل تغییرات نژادی و قومی است که کم‌کم در اثر تماس فرسایشی با فرودست و تأثیر بر زبان و از طریق آن تغییر در هویت و اصالت، دچار تغییر و تحریف می‌شوند. فرادست با تغییرات زبان و تسلط بر اندیشه‌ی «دیگری» از راه زبان تحمیلی خود به روند هویت‌زدایی شتاب بخشیده و روند هویت‌بخشی نوین خود را تسریع می‌کند و از طریق دگرگونی در هویت‌زبانی و از آن طریق هویت فرهنگی با سلطه‌زبانی ایجاد شده، سلطه‌ی سیاسی و اجتماعی را آرام‌تر و بی‌دردتر حاکم می‌کند.

حال به سؤال مطرح شده در قبل نگاهی دوباره می‌افکنیم: آیا جوامع فرودست را تنها در حوزه ساده و بسته فرهنگی خود رها کنیم؟ و سؤالات متعاقب آن همگی تردیدهایی هستند بر «تردید روشنفکران پسا استعماری» نسبت به تحول و پیشرفت فرودستان. با توجه به این امر می‌توان گفت رویه‌ی اول مطالعات پسا استعماری که وجهی دفاعی دارد به انکار پیشرفت و تغییر بر نمی‌خیزد. بلکه در شفافیت و سالم بودن آن تردید می‌کند و با تأکید بر «هویت خودی» و جهان را از نگاه خود دیدن و با زبان خود به تفسیر آن پرداختن،

بر نوعی تحول بومی و «خودی» همسو با جهان و معطوف به آینده تأکید می‌کند. نفس تردیدی هم که مطالعه‌کنندگان این حوزه اندیشه مطرح می‌کنند، باز تردیدی انکارگرانه و واقعیت‌گریز نیست، بلکه تردیدی با هدف شناخت و آسیب‌شناسی است. بدان معنی که همه چیز استعمارگر، سلطه‌گر و فرادست را نمی‌توان هیچ یا نادیده انگاشت و به قول «اسپیواک» دچار نوعی «نژادپرستی معکوس» شد. اسپیواک که خود از اندیشمندان پسا استعماری است می‌تواند نماینده آن رویکرد دومی که قبلاً از آن به عنوان رویکرد همدلانه نام بردیم، باشد. چون وی نیز علاوه بر تقابلی که با استعمارگران مطرح می‌کند، آنچه حائز اهمیت و ارزش است را می‌پذیرد و بدین ترتیب نه بر «ایستایی منفعل» بلکه بر «پویایی آگاهانه» پای می‌فشارد. «اسپیواک از منتقدان سر سخت نژادپرستی معکوسی است که با نگرش تعصب‌آمیز تمام نوشته‌های جهان سومی را ارزشمند و آثار غربی را بی‌ارزش می‌انگارد» (همان، ۴۳).

زاویه دید پست مدرنیستی این روشنفکران نیز از این منظر مشخص می‌شود. «پسا استعماری و مفهوم و محتوای آن، محصول اندیشه‌های پست مدرنیستی است» (همان، ۳۹) و توجه آن هم می‌تواند شعار مشهور پست مدرنها، «جهانی فکر کردن و منطقه‌ای عمل کردن» باشد. تکیه‌ای که پسا استعماری‌ها بر فرهنگ خودی دارند، نه نشان از قهقرایی‌گری، بلکه نشانه تکیه بر اصالت و در عین حال جهانی فکر کردن است. اینجاست که سؤال دوم مطرح شده در این بحث را می‌توان پاسخ گفت: در حالی که جوامع فرادست همیشه در تحول و دگرگونی هستند آیا نمی‌توان نوعی تغییر را پیش‌بینی و برنامه‌ریزی کرد؟

با تکیه بر اصالت‌های بومی و با همسو شدن با شعار «جهانی فکر کردن و منطقه‌ای عمل کردن» است که می‌توان آن را بخشی از آرای پسا استعماری‌ها استنباط کرد، و می‌توان به چنین برنامه‌ریزی‌ای دست زد. اما آنچه به عنوان گره کور این چرخه‌ی طاقت فرسا باقی می‌ماند، زبان، کارایی و تأثیرهایش است، که از آن به عنوان عنصر اصلی هویت‌بخش نام برده شد.

رویکرد روشنفکران این حوزه نسبت به زبان چیست و سرنوشت آن را آیا قربانی شاخص‌های دیگر خواهند کرد یا بر آن نیز تأکید دارند؟ مطالعه آرای نویسندگانی که رویکرد تدافعی در قبال هجوم فرادستی دارند، نشان می‌دهد که همگی اهمیت و اعتبار زبان را درک کرده و آن را نه تنها به عنوان یکی از عوامل هویت‌زدایی می‌شناسد، بلکه به عنوان عامل اصلی بر آن تأکید دارند. «در پاره‌ای موارد شدت حساسیت نسبت به زبان به اندازه‌ای است که برخی از زبان‌شناسان آن را یک دیالکتیک مجهز به ارتش و نیروی دریایی

می‌دانند، مردم سرزمینی که از سوی زبان استعمار شوند، دیگر نمی‌توانند با زبان یکپارچه و دست نخورده خود بیندیشند و دست کم برای بیان و برآوردن نیازهای اولیه خود وابستگی به زبان استعمار را می‌پذیرند» (همان، ۴۰).

این وابستگی از امور عادی شروع شده و کم کم به بخشی از حافظه‌ی جمعی تبدیل می‌شود، فرودست منفعل با پذیرفتن زبان فرادستی در لایه‌های سطحی کم کم از لحاظ روانی هم آماده اندیشیدن به آن زبان و دوری گرفتن از زبان مادر می‌شود. دور شدن از زبان مادر الهام‌بخش ابداع، فکر و اندیشه است، دور شدن تدریجی است از هویت خویشتن و پیوستن است به دیگری، نه به هدف استعلا بلکه به قصد فراموش کردن گذشته و میراث گرانبهای فرهنگی و زبانی. درست همین جاست که به تردید پسا استعماری‌ها نسبت به مفاهیم پیشرفت، کلیت اندام‌وار فرهنگ، گذشته کهن و میراث فکری صحنه می‌گذاریم و تردید خود را نسبت به آنها از ذهن می‌زداییم.

فرادست استعمارگر مثل سایر مواردی که سعی در انتقال آنها دارد، دچار نوعی تردید است. از طرفی بر فرهنگ و کلیت اندام‌وار آن و گذشته کهن میراث فکری تأکید می‌کند و از دیگر سو سعی در زدودن این مفاهیم در اندیشه‌ی فرودست دارد. پس می‌توان گفت استعمارگر با ترفندی زبانی و ابهام در تبیین این مفاهیم، خواستار برخوردی دوگانه با این امور است. بدان معنی که «نژادپرستی رویارو» را می‌توان به وضوح در این برخورد مشاهده کرد. وی گذشته کهن و میراث فکری خود را مهم و قابل تأمل می‌داند و تأکید بر این معنی به هدف محو شدن «دیگری» در این گذشته و میراث فکری است، تا «دیگری» با فراموش کردن گذشته کهن و میراث فکری خود با پیوستن به فرهنگ وی در شکل بخشی به کلیات اندام‌وار فرهنگ وی نقش ایفا کند.

زبان شاهراهی است که از طریق آن فرادست می‌کوشد فرودست را از خود تهی و بیگانه کند. استعمار شونده چون مجبور به استفاده از آن لااقل در سطح اولیه‌اش برای معنادگی و معناگیری و ارتباط است به راحتی می‌تواند با کوچکترین لغزشی به ورطه از خودبیگانگی دچار آید. ادوارد سعید که خود مهاجری فلسطینی تبار و ساکن نیویورک است و از طراحان ایده‌ی پسا استعماری هم محسوب می‌شود، با اشاره به اهمیت زبان نه تنها «مطالعه شوندگان خود» یعنی ملل فرودست استعمار شده بلکه خود را به عنوان موضوع این بررسی مثال می‌زند و تأثیر مخرب زبان استعمار را بر خودش که از طریق همان زبان تحصیل کرده و جهان را مطالعه نموده است به بحث می‌گذارد: «زبانی که من با آن تکلم می‌کنم، پیش از آنکه مال من باشد، مال اوست، واژگان

وطن، مسیحیت، ارباب و... برلب‌های او معنای دیگری دارد و با معنایی که مراد من است تفاوت دارد. تأثیر واژگان و متون و حتی در پاره‌ای موارد نحوه به کار بردن آنها، مخصوصاً هنگامی که با مفاهیمی همچون مالکیت، اختیارات، قدرت و تحمیل نیروهای گوناگون پیوند پیدا می‌کنند، در ذهن من و او همسان نیست، من هرگز نمی‌توانم این واژگان و مفاهیم را بدون آنکه روح متلاطم شود بر زبان بیاورم یا بنویسم. زبان او برای من هم آشناست، هم غریبه، من نه این واژگان را ساخته‌ام نه آنها را پذیرفته‌ام، مجبورم از آنها برای ایجاد ارتباط استفاده کنم، هنگام ادای این کلمات صدایم می‌گیرد و انگار روحم در سایه‌ی زبان او ساییده می‌شود» (همان، ۴۰)

ادوارد سعید با ذکر «من نه این واژگان را ساخته‌ام نه آنها را پذیرفته‌ام» این نکته را یادآوری می‌کند که به هر نسبتی که من فرودست در روند ساختن و پذیرفتن زبانی نقش داشته باشم، به همان نسبت می‌توانم از اندیشه‌ای مستقل و هویتی غنی‌شده دم بزنم. اما در صورتی که من فرودست از چنین امکانی برخوردار نباشد، پذیرفتن زبان دیگری بر او تحمیل می‌شود و همچنان که اشاره شد واکنش نشان داده و با نگاهی عمیق‌تر به گذشته و حرکتی رو به آینده به «باز سامان‌دهی» زبان خود برای پاسخگویی به نیازهای امروزی می‌پردازد. در اینجا طرح پذیرش زبان دیگری که ادوارد سعید از آن سخن می‌گوید شامل خانه‌به‌دوشان، تبعیدیان اجباری یا خود خواسته می‌شود که در بطن زبان فرادست زیست می‌کنند. اما در سرزمین‌های دیگری که دور از این زبان اما زیر هجوم فشارهای رسانه‌ای و نوشتاری آن هستند، وضع به نوعی دیگر است و طبیعی است که عکس‌العمل هم از جنسی دیگر باشد.

روشنفکری که اجباراً یا خود خواسته به تبعید تن داده و زبانش مورد هجوم قرار گرفته و بی وطن شده است، با استفاده از زبان خود و پرورش و خلاقیت در گسترش آن اندیشیدن با آن به باز وطن‌یابی از طریق آن می‌پردازد، چون «زبان در واقع بی وطن شدن را جبران می‌کند، از راه باز وطن‌یابی در معنا چنین می‌کند» (بودریار و...: ۱۳۷۴، ۲۲۱). روشنفکری که زبان دیگری را چون آوایی ملفوظ و برای ارتباط به کار می‌برد، تنها از آن چون ابزاری ارتباطی سود می‌جوید «آوای ملفوظ صدایی است بی‌وطن» (همان، ۲۲۲). وی از این راه نمی‌تواند به مأوایی دست یابد و ناگزیر مثل ادوارد سعید می‌گوید: «آن را نپذیرفته‌ام و مجبور به استفاده از آن هستم» یا با پذیرش کامل آن روزی نو را با فکری نو و هویتی دیگرگون شده آغاز می‌کند. اما جوامع فرودست زیر این فشار، واکنش‌های متفاوتی نشان می‌دهند. این جوامع به طور کلی سطح زبان‌شان و توان

علمی فنی آن ضعیف‌تر از فرادستی است. «ناهمترازی یا اختلاف سطح زندگی میان جوامع توسعه یافته و توسعه نیافته، بر اثر اختلاف سطح توانایی‌های علمی و فنی و در نتیجه‌ی اختلاف سطح توانایی تولید امکانات مصرف، ناگزیر در زبان‌شان نیز بازتاب دارد» (آشوری، بی‌تا). این جوامع نیز یا به پذیرش زبان فراتر تن می‌دهند و یا با بازسامان‌دهی زبان سعی در به روز کردن آن خواهند داشت و بدین شیوه خود را از خطر نابودی زبان و مخدوش شدن هویت حفظ خواهند کرد زیرا که «در جهان مدرن رابطه چیرگی و قدرت زبانی بیش از هر زمان دیگر در تاریخ بشر پدیدار است. همان گونه که چیرگی بشر بر پهنه طبیعت پس از انقلاب صنعتی و دستکاری دائمی انسان در آن به سود خود، بخشی بزرگی از گونه‌های گیاهی و جانوری را نابود کرده یا در خطر نابودی قرار داده است، در عالم زبانی نیز فرادستی زبان‌های توانمند زبان‌های بسیاری را از میان برده یا با خطر نابودی رویارو، کرده است» (همان)

ملل فرودست فعال همگام با روشنفکران پسا استعماری به مبارزه با هجوم زبانی فرادستی پرداخته‌اند. منتقدان پسا استعماری با نوشتن و ارائه نقد استعمارگری و سیاست‌های فرهنگی آنها و بیشتر هم با زبان خود استعمارگر به مصاف تهاجم آنها می‌روند. در اینجا اندیشه ملل فرودست و روشنفکر برخاسته از آن منتقل می‌شود که بی‌شک با زبان بومی اندیشیده شده و با زبان فرادستی عرضه شده است.

این نوع نوشتارها و این شکل استفاده از زبان که با هدف ترسیم تصویری صحیح از خود به دیگران به کار برده می‌شود، نوعی نشان از ژست فرهنگی فرودستان است. آنچه نویسندگان گُرد با زبان‌های عربی، ترکی و فارسی ارائه نموده‌اند، که بیشتر هم حول و حوش جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی بومی خودشان است، هدفی جز ترسیم تصویر شفاف از خود و همچنین عرض اندام فرهنگی در مقابل زبان و فرهنگ فرادست نبوده است. شخصی چون «چینو آچه به» نیز که خود از فرودستان است، نقد استعماری را به دلیل تأثیر بسیار زیاد زبان فرادستی اگر چه آگاهانه ولی لاجرم به زبان انگلیسی نوشته است. ولی رمان‌نویس کنیایی «نگوگی واتیونگو» معتقد است که تداوم استفاده از زبان استعمارگر نوعی استعمار نو خودانگیخته است» (برتت: ۱۳۸۲، ۲۴۹).

پس بخشی از فرادست‌ستیزان حتی قائل به استفاده از زبان دیگری به جهت عرضه «خود» هم نیستند. در سطح جامعه نیز واکنش‌ها متفاوتند، قوی‌ترین واکنش در این گستره می‌تواند «نافرمانی خلاق» باشد که سرباز زدن از زبان دیگری و تولید به زبان خود را شامل می‌شود و نهایتاً منجر به خلق آثار فکری و ادبی عدیده‌ای می‌گردد. «فرانتس فانون یکی از منتقدان تندرو استعمارگری، فرهنگ‌های ملی از جمله ادبیات ملی

را ابزار مهمی در مبارزه برای کسب استقلال سیاسی می‌دانست، استقلال فرهنگی و خودمختاری سیاسی دو روی یک سکه هستند. میل به استقلال فرهنگی در ادبیات دهه‌های ۷۰-۱۹۶۰ در مستعمرات سابق موج می‌زند و یکی از محرک‌های اصلی آفرینش ادبی در این مناطق است» (همان، ۲۴۸)

ملل فرودست در دو سطح تئوری و متون خلاق و با استفاده از زبان خود، به نبردی هر چند نابرابر اما قابل تحمل ادامه می‌دهند. در سطوح متون خلاق، ادبیات این ملل با راهیابی به مرزهای استعمارگر خواه ناخواه بر ذهن و اندیشه آنها تأثیرگذار خواهد بود. بدین ترتیب ملتی فرودست اما با هویتی مدعی در مقابل استعمارگر ظاهر می‌شود. اینجاست که نظر «هومی بهابها» به واقعیت می‌پیوندد. «اعتماد به نفس استعمارگر تضعیف می‌شود» و حتی تحت تأثیر قرار می‌گیرد. هویت استعمارگر به همان اندازه که بر هویت دیگری از طریق زبان تأثیر گذاشته، از طریق زبان مقابل متأثر خواهد شد. «بهابها با توسل به دیدگاه‌های لاکان درباره چگونگی شکل‌گیری هویت، تحلیلی ارائه می‌کند که بر اساس آن هویت استعمارگر را نمی‌توان از هویت استعمارشده یا دست کم هویت فرضی او را جدا کرد، بهابها نیز چون لاکان معتقد است که هویت ذاتاً نالیستا است. استعمارگر دارای هویتی مستقل و متکی به خود نیست بلکه هویتش دست کم تا حدودی از طریق تعامل با استعمارشده شکل می‌گیرد» (همان، ۲۴۶).

استعمار تا زمانی رویه‌ی تهاجمی در سطوح زبان و فرهنگ را ادامه می‌دهد که استعمارشده توان تولید زبانی برابر نداشته باشد. بنابراین زبان و فرهنگ و هویت استعمار همچنان بکر و یک رگه باقی می‌ماند و اصالت فرادستی خود را لااقل در مقابل استعمارشده‌ای که به تولید زبانی روی نمی‌آورد، حفظ می‌کند و روحیه و اعتماد به نفس و توان تولید بیشتر زبانی - به منظور ایجاد حوزه‌های گسترده‌تری از دانش جهت تثبیت قدرت و رابطه‌ی تقابلی (فرا/ فرو) - را افزایش می‌دهد. اما با توجه به اینکه بعضی از ملل فرودست در اثر تماس با فرداست و همچنین با مراجعه به فرهنگ و میراث فرهنگی خود و درک اهمیت این زمینه در گستره زبان و فرهنگ به نوعی خود بزرگ‌سازی^۱ آنها در اثر تحقیر فرهنگی و زبانی می‌رسند و همت برغنا‌ی آن زبان و فرهنگ می‌گمارند. در نتیجه به فرهنگ و زبانی انرژی و جهش‌دار دست می‌یابند. این مهم از طریق زبان به فرهنگ‌سازی و ادبیات می‌انجامد.

روشنفکران پسا استعماری با درک این مطلب معتقدند که در طی جریان تقابل (فرا/ فرو) زبان، بیشتر نقش

1- self aggrandizement

را ایفا می‌کند و هر دو طرف از امکانات بالقوه زبان یعنی قدرت و مبادله‌ی فرهنگی سود می‌جویند. از طرفی فرادست فرهنگ، هنر و اندیشه خود را بر دیگری عرضه می‌کند و از دیگر سو تحت تأثیر زبان و انرژی «دیگری» از فرهنگ و سنن وی ناخواسته متأثر می‌شود. «در این مفهوم زبان هم یک استعمارگر است و بیش از هر مورد دیگری بر استعمارشده تحمیل می‌شود و زمینه و انگیزه بسیاری از اختلافات و درگیری‌های ناخواسته را فراهم می‌آورد» (قره‌باغی: ۱۳۸۱، ۴۰) و همچنین یک ابزار دفاعی برای استعمارشده هم هست تا با استفاده از آن به اثبات خود بپردازد و هویتش را حفظ کند.

استعمارگر می‌کوشد فرودست را هرچه بیشتر به زبان فرهنگ خود متمایل کرده و او را وادار به تقلید کند. تقلید از امور عادی روزمره و تعاملات شخصی گرفته تا استفاده از زبان و شکل هویت. اما همچنان که می‌دانیم همیشه تقلید وانمودی از اصل است و به نوعی تعریف نسخه اصل است، شبیه آن است ولی همان نیست. استعمارگر از این تحریف چهره فرهنگی و زبانی خود، واهمه دارد ولی لاجرم باید آن را بپذیرد و همین امر است که بیش از پیش اعتماد به نفس وی را مخدوش می‌کند. هومی بهابها پسا استعمار هندی تبار معتقد است که روند تقلید به تضعیف روحیه اعتماد به نفس استعمارگر میانجامد، زیرا که «تقلید شیوه کم و بیش غریب و تحریف شده‌ای است که استعمارشده به اختیار یا به اجبار در پیش می‌گیرد تا روش‌ها و گفتمان‌های استعمار را تکرار و تقلید کند. در این روند استعمارگر خود را در آینه‌ای می‌بیند که کمی اما به گونه‌ای کارآمد او را تحریف می‌کند و به نحوی نامحسوس و نگران‌کننده هویت خود را به دیگری می‌بخشد» (برتتز: ۱۳۸۲، ۲۶۵). اما آنچه به او بخشیده است نه هویت و زبان خود او، بلکه به اصطلاح «تقریباً همان، اما نه کاملاً» است.

می‌توان هند را که زادگاه چند تن از برجسته‌ترین روشنفکران پسا استعماری است، به عنوان مثال ذکر کرد. این کشور در طول دوران استعمار، زبان او را پذیرفت، اما مطالعه‌کنندگان زبان معتقدند بین آنچه به عنوان زبان انگلیسی در هند مستعمل است و آنچه که در واقع زبان انگلیسی است، تفاوت‌هایی وجود دارد. همچنین در حوزه فکری هم نویسندگان هندی بسیاری (از جمله وی. اس. ناپیول، رابیندرانات تاگور و...) توانسته‌اند بر ذهن فرادستان تأثیرگذار باشند و حتی اگر هم از زبان انگلیسی استفاده کرده باشند معمولاً به نوعی آن را با هویت خود تطبیق داده‌اند. این مطلب را نوعی دیگر و برای تحلیل جامعه‌ای دیگر «یوهانس ویلم» بیان کرده است: «نویسندگان آفریقایی حتی اگر از زبان انگلیسی استفاده می‌کنند، معمولاً کاری می‌کنند که آهنگ و اصطلاحات زبان خودشان شنیده شود. زیرا آشنایی‌زدایی ناشی از چنین فرایندی به طور خودکار توجه ما را

به بافت زبانی فرهنگی غیر انگلیسی آثارشان جلب می‌کند» (همان، ۲۴۹) و حتی به جایی می‌رسد که ادبیات انگلیسی به دو شاخه با دو هویت متفاوت تقسیم می‌شود. ادبیات انگلیسی‌ای که با لحن اصیل خود بیان‌کننده هویت نویسندگانی است که از غرب سر برزده‌اند و ادبیات «انگلیسی‌زبانی» که هویت دیگری در آن مستقر است. در نهایت می‌توان گفت آنچه عامل هویت‌بخشی و هویت‌زایی بوده و آنچه ابزار هجوم و دفاع فرادست و فرودست بوده، زبان است. مطالعات پیشین نشان داد که هرکدام از طرف‌های این مخاصمه به کارایی این نکته پی برده و با ترفندهای خاص خود از آن سود جسته‌اند. این روند همچنان ادامه خواهد داشت و پایان‌پذیر نیست، چون زبان زایا و جاودانه است.

منابع:

- آشوری، داریوش (بی‌تا) مشکل زبانی ما، اینترنت.
- ا. هال، رابرت (۱۳۶۳) زبان و زبان‌شناسی، ترجمه محمدرضا براهنی، تهران، نشر امیرکبیر.
- بودریار ... و دیگران (۱۳۷۴) سرگشتگی نشانه‌ها، نمونه‌هایی از نقد پسا مدرن، ترجمه بابک احمدی و ...، تهران، نشر مرکز.
- برتنز، یوهانس ویلم (۱۳۸۲) نظریه ادبی، ترجمه فرزانه سجودی، تهران، نشر آهنگ دیگر
- پین، مایکل (۱۳۸۲) فرهنگ اندیشه انتقادی از روشنگری تا پسا مدرنیته، ترجمه پیام یزدانجو، تهران، نشر مرکز.
- سیوه‌یلی ریویوار (۲۰۰۴) **هاوکاتی و هاوشوناسی**، دهوک، ناوه‌ندی سپرپیز
- شایگان، داریوش (۱۳۸۱) بت‌های ذهنی و خاطره ازلی، تهران، نشر امیرکبیر.
- قره‌باغی، علی اصغر (۱۳۸۱) پست کلونیالیسم، مجله گلستانه، شماره ۴۶.
- نیومایر، فردریدیک جی (۱۳۷۸) جنبه‌های سیاسی زبان‌شناسی، ترجمه اسماعیل فقیه، تهران، نشر نی.